

© 1989 Kristiansand Lærerhøgskole
ISBN 82-90419-10-4
Tekstredaksjon: Reinert Harbo, Bjørn J. Monstad og Hallfrid Karstad Solm
Bilderedaksjon: Olav Breen
Form - sats: Olav Breen/Dagfinn Mork, Oslo
Repro - Trykk: Fædrelandsvennens trykkeri, Kristiansand S.

Ansvar, kunnskap og vekst

Kristiansand lærerhøgskole
1839 - 1989

Redaksjon:

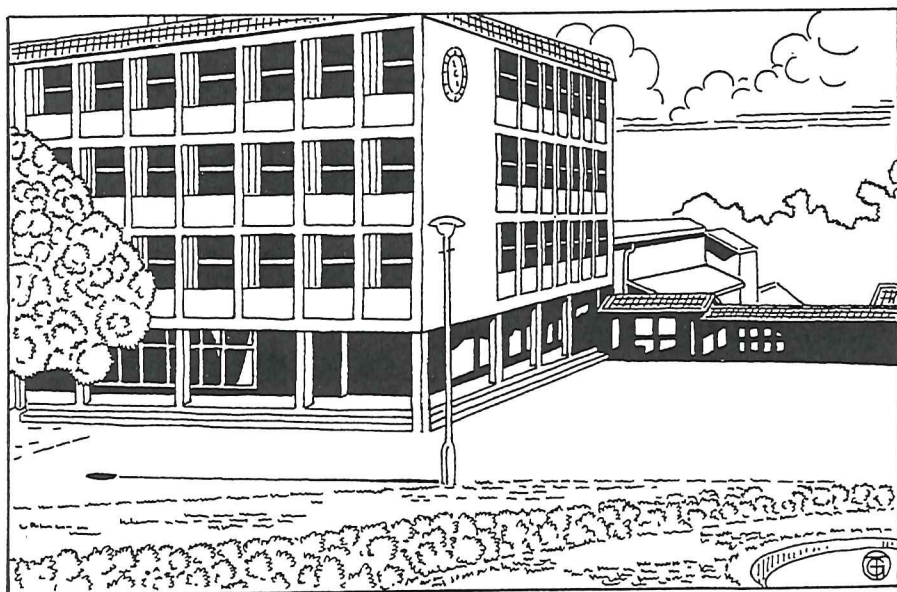
Reinert Harbo

Bjørn J. Monstad

Hallfrid Karstad Solm

Bilderedaktør:

Olav Breen

Føreord

I grunnskolenes 250. jubileumsår har også Kristiansand lærarhøgskole jubileum. I ein periode med sterke politiske utsegner om utbygging av barnehagar og satsing på eit framtidig kunnskapssamfunn - markerer Kristiansand lærarhøgskole sitt arbeidsår nummer 150. Saksområdet er vesentleg. Samfunnets lyskastar burde i høg grad stillast inn mot det som skjer med dei menneskelege ressursar som skal føre landet vårt vidare.

Kristiansand lærarhøgskole markerer sitt jubileum m.a. med dette skriftet.

Ulike seksjonar og avdelingar ved høgskolen er bedne om å bidra til dette jubileumsskriftet. Det gir ei samling av glimt. Men då seksjonanes tid og ressursar varierer, blir ikkje markeringa i dette skriftet eit mål på skolens engasjement på dei aktuelle felt. Ikkje alle får den plass vi gjerne såg. Forfattarane har også brukt ulik synsstad. Ved eit jubileum vil mange sjå tilbake, prøve å samle og ta vare på stoff som vil kunne vere av skolehistorisk interesse. Andre har skrivne innlegg i den faglege og pedagogiske debatten. Ein slik debatt har gjerne konsekvensar for kursen framover, og viser i alle fall at utdanninga er under diskusjon.

Dette jubileumsskriftet har dermed fleire føremål og kan lesast frå fleire synssteder.

Lærarhøgskolen har tatt tunge tak ved den store skolereforma i 60-åra med innføring av 9-årig skoleplikt. Barnehageutbygginga som nå i vesentleg grad skal gjennomførast - vil sameleis krevje ein kraftig innsats av lærarhøgskolen og utdanningssystemet på denne sektoren. Vi kunne ved dette jubileet sett oss tilbake - ha gledd oss over slike samfunnsmessige løft for å forbetre skole- og barnehagetilbodet i Noreg. Vi kunne ha gledd oss over då vi lykkast i kulturelle aktivitetar i byen. Vi kunne ha plukka fram or minnet oppsettinga av "Peer Gynt", av "Anne Franks dagbok", kulturveker eller julekonsertar og kulturinnslag i NRK, vi kunne trekt fram systematiske spontaninnsamlingar i byen til kriseram- ma ...

Ansvar, kunnskap og vekst

Kristiansand lærerhøgskole
1839 - 1989

Redaksjon:

Reinert Harbo

Bjørn J. Monstad

Hallfrid Karstad Solm

Bilredaktør:

Olav Breen

© 1989 Kristiansand Lærerhøgskole

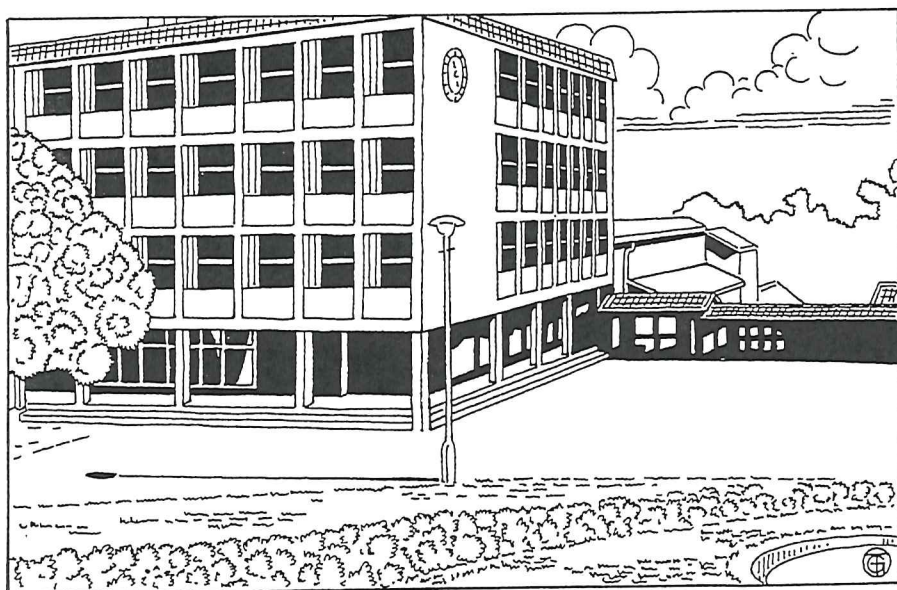
ISBN 82-90419-10-4

Tekstredaksjon: Reinert Harbo, Bjørn J. Monstad og Hallfrid Karrstad Solm

Bilredaksjon: Olav Breen

Form - sats: Olav Breen/Dagfinn Mork, Oslo

Repro - Trykk: Fædrelandsvennens trykkeri, Kristiansand S.

Føreord

I grunnskolenes 250. jubileumsår har også Kristiansand lærarhøgskole jubileum. I ein periode med sterke politiske utsegnar om utbygging av barnehagar og satsing på eit framtidig kunnskapssamfunn - markerer Kristiansand lærarhøgskole sitt arbeidsår nummer 150. Saksområdet er vesentleg. Samfunnets lyskastar burde i høg grad stillast inn mot det som skjer med dei menneskelege ressursar som skal føre landet vårt vidare.

Kristiansand lærarhøgskole markerer sitt jubileum m.a. med dette skriftet.

Ulike seksjonar og avdelingar ved høgskolen er bedne om å bidra til dette jubileumsskriftet. Det gir ei samling av glimt. Men då seksjonanes tid og ressursar varierer, blir ikkje markeringa i dette skriftet eit mål på skolens engasjement på dei aktuelle felt. Ikkje alle får den plass vi gjerne såg. Forfattarane har også brukt ulike synsstad. Ved eit jubileum vil mange sjå tilbake, prøve å samle og ta vare på stoff som vil kunne vere av skolehistorisk interesse. Andre har skrivne innlegg i den faglege og pedagogiske debatten. Ein slik debatt har gjerne konsekvensar for kursen framover, og viser i alle fall at utdanninga er under diskusjon.

Dette jubileumsskriftet har dermed fleire føremål og kan lesast frå fleire synssteder.

Lærarhøgskolen har tatt tunge tak ved den store skolereforma i 60-åra med innføring av 9-årig skoleplikt. Barnehageutbygginga som nå i vesentleg grad skal gjennomførast - vil sameleis krevje ein kraftig innsats av lærarhøgskolen og utdanningssystemet på denne sektoren. Vi kunne ved dette jubileet sett oss tilbake - ha gledd oss over slike samfunnsmessige løft for å forbetre skole- og barnehage tilbudet i Noreg. Vi kunne ha gledd oss over då vi lykkast i kulturelle aktivitetar i byen. Vi kunne ha plukka fram or minnet oppsettinga av "Peer Gynt", av "Anne Franks dagbok", kulturveker eller julekonsertar og kulturinnslag i NRK, vi kunne trekt fram systematiske spontaninnsamlingar i byen til kriseram- ma ...

Men det er minst like naturleg å sjå framover, setje søkelyset på lærarhøgskolens oppgåver i samfunnet som kjem, og lese dette jubileumsskriftet i det lyset. Kunnskapen endrast, samfunnet møter nye, enorme utfordringar. Nye ord svirrar om øyro for dagens oppveksande slekt: Verdiskaping, naturvern, skogsdød, bequerell, genespleising, ozonlag, drivhuseffekt, tunge metall, ei rettferdig fordeling, våpenreduksjon .... Verdien av nøyaktig kunnskap og innsikt blir i dag verdsett frå mange hald, det blir peika på kor naudsynt det er med evne til vurdering basert på verdiar og forpliktande etiske normer.

Lærarhøgskolen vil framleis sjå sitt eigentlege hovudmål i ansvaret for generasjonen som kjem, i omsorga for heile mennesket, for dei vekstvilkår det får, frå det er barn i barnehagen til det som ungdom møter vidaregåande skole. I eit omsorgs- og utdanningssystem som gir maksimale vilkår for utvikling - kunnskapsmessig og intellektuelt, sosialt og kjenslemessig, skapande, etisk og estetisk, kroppsleg og i det å ta ansvar for andre og for seg sjølv. Kort sagt vekst av heile mennesket og utvikling av samfunn mellom menneske. Det er til slike oppgåver vi treng og vil utdanne gode lærarar. Og det er med eit slikt mål Kristiansand lærarhøgskole høgtider sitt 150-årsjubileum.

Kristiansand lærarhøgskole takkar alle som på ein eller annan måte har hjelpt til med å skape jubileumsskriftet. Vi takkar særskilt redaksjonskomiteen (oppnemnt av høgskolerådet): Reinert Harbo, Bjørn J. Monstad og Hallfrid Karstad Solm og medarbeidarane deira, journalistisk og teknisk - Elise Seip Tønnessen, Olav Breen og Kirsten Ellingsen.

Ved eit slikt jubileum ønskjer også Kristiansand lærarhøgskole å sende ei helsing til alle som gjennom åra på ein eller annan måte - gjennom kurs, studium, undervisningsoppdrag eller på det administrative planet - har kome i kontakt med oss. Ein særskild takk går til barnehagar og skolar utover begge Agder-fylka fordi dei så imøtekomande har tatt mot studentar (og lærarar) til øvingsarbeid og samarbeid.

Trygve Breiteig

Trygve Breiteig
rektor

Gratulerer KLH !

Du høyskolesystemets Grand Old Lady som er så rik,
på år og tradisjoner,
i din engasjerte og engasjerende ungdommelighet.
Fordi du bruker dagene dine til å arbeide med unge mennesker,
og skal spenne forventningene til livet og oppgavene i dem.
Du som står i den store utfordringen:
Alltid å skulle legge inn det beste av deg selv,
i verdens viktigste gjerning:
Å motivere dem som skal oppdra alltid nye generasjoner.
Du som stadig selv er et arnested for harmoni og stabilitet,
også når all verdens krisemaksimering er å se omkring deg -
men allikevel aldri kan melde deg ut av det pulserende livet.
Du som i en verden av fragmenterte ettersendte uttrykk og
inntrykk alltid utfordres til å trekke sammen utviklingstråder,
og bringe helheter i fokus.
Må alltid spensten til vokster og fornyelse leve i deg -
i bevisstheten om at du trengs!

Thor Einar Hanisch

Thor Einar Hanisch
AHS-direktør

Helsing frå skoledirektøren i Vest-Agder

Dei 18 elevane som byrja på Holt Seminar 2. september 1839 song saman med prost og sokneprest ein song som var skriva i høve opninga. Eit av versa lydde slik:

*"En hellig Livets Time slaaer,
Vor Bøn fra Hjærtet bæver,
Thi Værket som os forestaaer
Guds Naadesbistand kræver.
Hvad er vor Ungdoms Flid
Og hvad er Læretid
Hvis ei Velsignelsen
Kom ned fra Himmelen
Fra lysets milde Fader."*

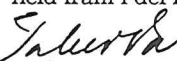
Dei første seminaristane vart uteksaminerte alt våren 1840. Mest alle gjekk inn i skolearbeid i Sørlandsbygdene. Og etter den tid har størsteparten av barna i Agderfylka fått skolelærdommen sin formidla gjennom lærarar som kom frå dette seminaret, - seinare Kristiansand Off. Lærarskole.

Den fyrste skoledirektøren i Agder tok til i stillinga si alt før Holt Seminar vart flytta til Kristiansand i 1877. I alle desse åra har lærarskolen og skoledirektøren arbeidd med ulike sider av same sak - ein tidhøveleg og god skoleopplæring av barna.

Ein høgskolestudent i dag vil nok ikkje nytte same orda som dei 18 song for 150 år sidan. Men eg trur - og veit - at lærarar og studentar ved Kristiansand lærarhøgskole legg alvor og flid i studiet. Det er nok ikkje utan grunn at det er vanskeleg å få studieplass ved denne lærarhøgskolen.

Eg er glad for at skoledirektøren og lærarhøgskolen er gode grannar og har eit rikt samarbeid på fleire felt.

Eg ønskjer til lykke med jubileet og ser fram til at samarbeidet held fram i dei neste 150 år!

Torleiv Vaksvik

Hilsen fra skoledirektøren i Aust-Agder

En jubileumsdag er en skinnende mulighet. Den hjelper oss til å se sammenhenger. Den gir oss en sjanse til å synliggjøre sammenhenger. Jeg håper lærerhøgskolens 150 års jubileum vil bidra til å styrke samarbeidet mellom grunnskolen og lærerhøgskolen og kontakten mellom Kongsgård allé og grunnskolene i Aust-Agder.

Da lærerhøgskolen feiret 125 års jubileum, dro studenter og lærere til Aust-Agder og til Holt kirke for å markere sammenhengen mellom Holt seminar og Kristiansand lærerhøgskole. Veien til Holt og til museet på Feragens skole er fortsatt farbar. Har vi et åpent sinn, kan miljøet på Holt lære oss noe om sammenhengene mellom skolen og bygda som begge hadde lært å hente rikdommer ut av fjell og myr og ta imot velsignelser fra det høye. En jernklump og et krusifiks på et skrivebord på Nes Verk minnet oss om det i 1964.

Henrik Bargem

Innhold

Føreord	5
Del 1 Noen tilbakeblikk	
Spadestikk i historia	16
Omstilling og vekst	31
I tjeneste for skoleverket	37
En førskolelærerutdanning blir til	54
Å være student	64
Fra boksamling til bibliotek	74
Forsøksvirksomheten	81
Vidareutdanning i pedagogisk rettleing	93
Del 2 En mangfoldig lærerhøgskole	
Fra jomfru Halsæths Haandgjerningsskole til M87	103
Fra skolekjøkken til heimkunnskap	117
Kroppsøvingsfaget i utvikling	122
Musikk og lærerutdanning	130
Fra faktafag til medansvar	140
Den allsidige læreren	147
Nye lesemetoder før og nå	151
Happy birthday KLH	163
Religionspedagogikken i skolens tjeneste	170
Jubileumsår med småskolen på dagsordenen	182
Kultur og sosialisering i helhetsperspektiv	194
Aktuell kunnskapsdebatt	205

Noen tilbakeblikk

Spadestikk i historia

Åndsimpulsar frå Holt seminar

Kva for tankar og idear, ynske og ideal var det som dreiv dei fyrste pedagogane på Holt seminar? Rune Birkeland fokuserer på åndsimpulsane i ei fjern historisk fortid. Gjennom artiklar og dagboksnotat søker han inn under huden på seminaret og menneska som dreiv det fram i fyrste kvarthundre år - ein periode som la grunnen for store hendingar i norsk kultur og politisk liv.

Cand. philol. Rune Birkeland var tilsett ved KLH 1958-82, først som lektor, frå 1966 som høgskoleinspektør. Før Kristiansand-perioden hadde han arbeid som lærar i folkehøgskolen, dei siste seks åra som rektor ved Buskerud folkehøgskole. Ved sida av ei rekke tidsskriftartiklar har han gjeve ut ein biografi om pedagogen og politikaren Wollert Konows ungdomsår. Som historikar deltok han i Kattegat-Skagerrak-prosjektet og ytte tilskot i publikasjonane derifrå 1982-86.

Omstilling og vekst

1939-1964

Kvartsekelet fra krigsutbruddet i 1939 ble en turbulent periode i lærerskolens historie. Fra overproduksjon i 30-årene via nazi-kontroll til en ny oppbyggingsperiode som leder fram mot den lærerutdanningen vi kjenner i dag. Wilhelm Aarek var med gjennom alle disse årene, først som lærer, siden som rektor. Han knytter trådene fra fortidens tradisjoner, til fokuseringen på barnet som skal rustes til å møte morgendagens utfordringer.

Wilhelm Aarek hadde noen års undervisningspraksis fra Stavanger katedralskole da han i 1938 kom til Kristiansand lærerhøgskole. Rektor ble han i 1948. Da han gikk av med pensjon i 1976, hadde han 38 års praksis fra KLH. Aarek har skrevet en rekke bøker om bl.a. pedagogiske emner. Han er ridder av 1. klasse av St. Olavs orden. Aarek er Cand. phil. med engelsk hovedfag fra Universitetet i Oslo.

I tjeneste for skoleverket

Kristiansand Lærerhøgskole fra 1973 til 1989

"Pedagogisk innsikt er noe som må leves". Med dette sitatet av rektor Aarek setter skolens rektor i jubileumsåret, Trygve Breiteig, søkelyset på viktige sider ved lærerutdanningen: Han peker på sammensmeltingen av teori og praksis, og på fokuseringen på en menneskelig utvikling som aldri kan komme i skyggen av kald produktivitetstenkning. Gjennom reformer, utbygging og rasjonalisering har disse verdiene stått sentralt ved KLH. Breiteig trekker også fram en del av menneskene som har gjort disse verdiene levende i miljøet.

Trygve Breiteig kom til Kristiansand lærerhøgskole 1971. Han hadde da lærerpraksis fra Øygard skole (1970 - 71) og Høyland realskole (1962 - 65) - begge i Sandnes. Breiteig har sammen med førsteamanuensis Rolf Venheim utgitt et to binds verk i matematikk for lærere og skrevet en rekke kompendier og artikler. Han har også deltatt på flere internasjonale matematikkonferanser. Førsteamanuensis Trygve Breiteig har vært valgt rektor ved KLH siden 1987. Han er Cand. real. fra Universitetet i Oslo, og studert matematikk og kjemi ved Norges lærerhøgskole i Trondheim. Med støtte fra NAVF hadde han i 1983 - 84 et studieopphold ved University of Nottingham.

En førskolelærerutdanning blir til

Vel et kvart århundre er gått siden Kristiansand fikk sin førskolelærerutdanning. Fra en forsiktig begynnelse med en klasse i arvede lokaler, er det nå blitt et likeverdig pedagogisk studium med egen identitet. Når førskolelæreravdelingen flytter sammen med allmennlæreravdelingen i jubileumsåret, vil det vise seg om de to autonome enhetene kan virkelig gjøre sin egenart til felles berikelse.

Karen Justvik kom til Sørlandets barnehagelærerskole da den ble opprettet i 1963. To ganger har hun hatt permisjon fra stillingen som metodikk lærer og praksisveileder. I en toårsperiode arbeidet hun som konsulent for Institutt for Kristen Oppseding. Da de vietnamesiske flyktningene kom til Kristiansand i 1980, arbeidet hun i to år som leder av mottakssentralene. Hun har sin utdannelse fra Barnevernsakademiet i Oslo med tilleggsutdanning i musikk og pedagogisk veiledning.

Å være student ...

Hvordan var det å være student under krigen? Eller i femtiårene? Redaksjonskomiteen har bedt to av elevene fra den tiden skrive om sine minner. Krigstiden var jo spesiell for lærerskolen - den ble etter et knapt halvt år flyttet til Notodden. I begynnelsen av femtiårene var skolen igjen konsolidert - hadde som før tilhold i den gamle tukthusbygningen. Det var ikke bare undervisning som foregikk der - det utenomfaglige miljøet florerte også i de dager.

Maria Larsen avsluttet sin fireårige lærerutdanning i 1944. Hun har siden tatt engelsk og spes.ped. grunnfag. Hun har hatt lærerposter i Lyngdal (1 år), Vennesla (3 år), Oslo 1 1/2 år) og Kristiansand (18 år). Maria Larsen ble pensjonert 1.8.89.

Rektor Øyvind Bjorvatn var ferdig med sin lærerutdanning i 1954. Han har undervist i ulike skoleslag i Finnmark og Tvedestrand-distriktet fram til 1965 - da han ble valgt inn på Stortinget. Fra 1973 til 1980 var han lektor ved flere skoler i Aust-Agder. Han ble rektor ved Tvedestrand gymnas i 1980. Bjorvatn er cand. philol. fra Universitetet i Oslo.

Fra boksamling til bibliotek

Bøker har alltid hatt en viktig plass i lærerutdanningen. Ja, kanskje har lærerskolen hatt en bedre bibliotekstjeneste enn mange andre skoler, siden bibliotekkunnskap og -praksis inngikk i opplæringen. Utviklingen gjennom 150 år har gått fra allmenn boksamling til fagspesialisering, fra handskrevne protokoller til edb-registrering. Boksamling, stab og lokaler har vokst, teknikken åpner nye muligheter; men fortsatt er bibliotekets hovedmål å legge forholdene til rette for et fruktbart møte mellom mennesker og bøker.

Halfrid Karstad Solm har vært ansatt ved Kristiansand lærerhøgskole siden 1963 - de siste årene som bibliotekleder. Hun har tidligere arbeidet ved Kristiansand folkebibliotek og Statens bibliotektilsyn. Hun har sin utdannelse fra Statens bibliotekhøgskole.

Forsøksvirksomheten

Nye lokaler, nye skoleplaner og ny forsøkslov var 50-årenes jordsmonn i norsk lærerutdanning. Ut fra dette vekstpotensialet fikk vi nye og utradisjonelle studietilbud. Den som vil tenke nytt, må tenke grunnleggende; søke bakom formaliteter, tilvante begreper og pensa. Olaf Larsen summerer opp erfaringene fra to tiårs nybrottsarbeid ved KLH.

Førsteamanuensis Olaf Larsen kom som nyutdannet lektor til Kristiansand lærerhøgskole høsten 1949. Han ble avdelingsleder for førskolelæreravdelingen i 1975. Larsen var i 1965 - 67 i Afghanistan for UNESCO. Her var han med i et internasjonalt team som bygget opp et akademi for utdanning av lærere for lærerskoler. Han har også vært formann i Forsøksrådet for skoleverket i en ti årsperiode. Larsen har en magister-grad i pedagogikk fra Universitet i Oslo samt en MA grad i education fra University of Wisconsin samt lærerprøven fra 1944.

Vidareutdanning i pedagogisk rettleiing

Etter krigen oppsto snart behovet for ei utdanning spesielt for dei som skulle rettleie lærarstudentane i praksis. Læreplanane var nye, arbeidsmåtene skulle fornyast, og mange av øvingslærarane var ferske. Og studentane var - som alltid? - kritiske til samsvaret mellom praksisundervisninga og dei pedagogiske teoriene. Torgeir Bue var med å drive dette tilbudet fram, og fortel her om planlegging og gjennomføring gjennom 14 år. Reidar Ringereide tek opp tråden og opnar for perspektiv på ei desentralisert øvingslærerutdanning i framtida.

Torgeir Bue tok lærerprøva i 1940 og hadde praksis frå fleire skolar då han i 1948 blei tilsett ved Kristiansand off. lærarskule. Han blei styrar av øvingsskolen i 1952. Bue har skrive ei lang rekkje artiklar og bøker. Han gjekk av med pensjon i 1976. Bue har kongens fortjenestemedalje i gull.

Reidar Ringereide blei tilsett som øvingslærer på statsøvingskolen i 1965 som øvingslærer. Han overtok undervisninga i pedgogisk veiledning etter Torgeir Bue i 1972. Han er nå praksisrettleiar ved KLH.

Rune Birkeland

Spadestikk i historia

Åndsimpulsar frå Holt Seminar

Rektor Olaf Jansen gav i "Kristiansand Lærerskole" eit verdifullt hundreårsbilete av lærarseminaret for Kristiansand stift.¹ Med dokumentasjon i offentlege skriv og protokollar teikna han eit heilskapsbilete av institusjonen som voks fram. For oss fell det naturleg i høgare grad å fokusere åndsimpulsane i ei fjern pedagogisk fortid. Med eit bilete frå arkeologien bed artikkelforfattaren lesaren om å følgje spade og skei ned i avleiringane. Er lykke god, kan vi støyte på pedagogiske pollen som vitnar om fortids voksterliv på Agder.

Relevante spørsmål under spadestikka våre kan vere:

- Kva slag historisk epoke gjennomlevde folket?
- Kva behov melde seg?
- Kva svar måtte Holt seminar gje?

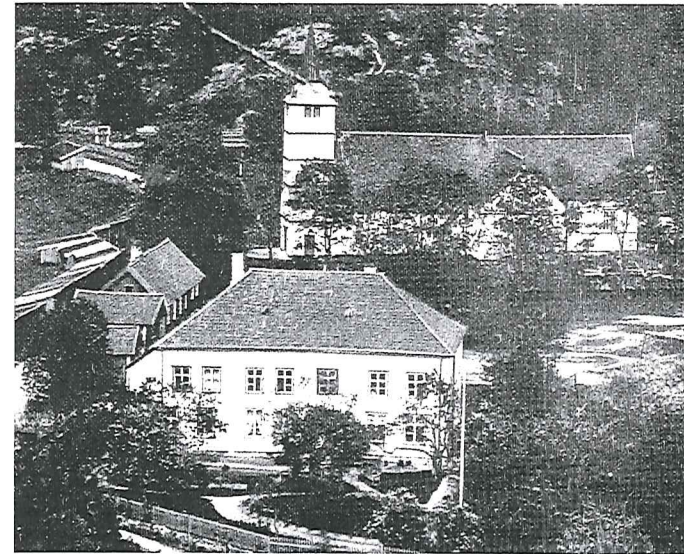
Tida og skolen

I 1839 starta lærarseminaret i Holt. Dei færreste av oss har eit realistisk bilete av den fattige kulturbakgrunnen i samtida. Berre 25 år hadde gått sidan unionsoppløysinga, som kalla nasjonen til sjølvrealisering. Det var 2 år sidan formannskapslovene av 1837 gav grunnlag for eit gryande lokalt sjølvstyre.

Ingen siterte på denne tid Henrik Ibsen. Heller ikkje kunne det skapast høgtid og fest ved Griegs norske dansar. Like nyttelaust ville det vere å kalle på Ivar Aasen eller Vinje, Landstad og L.M. Lindeman.

Leitar vi i boksamlinga frå Holt seminar, ser vi og kor liten brøk av bøkene som der er norske, medan den danske arven ruver, ved sida av tyske og andre nordvest-europeiske innslag.

Allmugeskolen stod heller ikkje sterkt i folks omdømme. Idealkravet var ein fast-skole ved kvar "hovudkyrkje". Elles var det omgangsskolar med kort undervisningstid, sparsamt undervisningsmateriell og lærarar som lite pedagogisk rettleiing hadde fått. Holt hadde heldigvis eit positivt tillegg i og med fast-skolen ved Nes jernverk, der kulturpersonlegdomen Jacob

Holt seminar ved hundreårsskiftet.

Aall hadde ansvaret. Men då Andreas Faye vart innsett som sokneprest i Holt i 1833, heldt biskopen samstundes visitas og gjesta fast-skolen i bygda nær prestegarden, lite glad over det han såg:

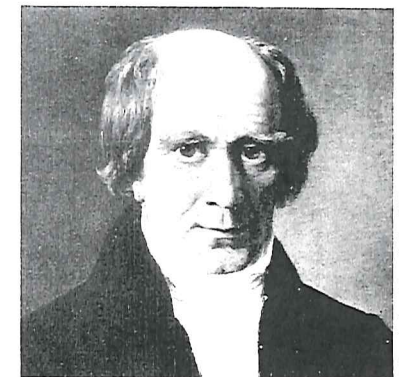
"Vil man lære hvorledes en skole ikke skal være indrettet, saa besøge man denne skole. Det er ubegribeligt at en skole som ligger et par 100 skridt fra prestegaarden, kan være saa slet. Jeg paalægger hr. Faye som pligt at have stadigt tilsyn med denne skole."

Dagen etter måtte Faye som opplysningsinteressert ny prest gå mot folkefleirtalet. Bygda ønskte å redusere undervisningstida i allmugeskolen og halvere lærarlønene, og prosten ville bøye seg for majoriteten. Men Faye hadde sterkaste argument og vann. Eit tilbakeslag for skolen var avparert. Holt kunne 5-7 år seinare bli praksisbygd for offentleg lærarutdanning.

Då lærarseminaret starta opp i Holt, var allmugeskolen i all hovudsak ein kyrkjeskole. Røtene sine hadde han i den 100 år gamle konfirmasjonsforordninga av 1736 og forordninga av 23. januar 1739 om allmugeskolen på landet. At soknepresten hadde eit hovudansvar, kling tydeleg igjennom i biskop Matthias Sigwardts formaning til Faye, som vi har sitert ovanfor.

Men i lengda kunne ikkje innhaldet i den norske allmugeskolen avgrensast til det strengt religiøse. Nasjonale tankar gjorde seg etter kvart sterkare gjeldande i landet. Og Hans

Jernverkseigar Jacob Aall hadde ansvaret for fast-skolen ved Nes jernverk. Biskopen påla Andreas Faye å ha tilsyn med denne skolen.

Ojtemaleri av Adam Müller 1836

Nielsen Hauge hadde ved sida av den religiøse verksemda si også førebudd økonomisk, sosial og politisk aktivitet i breie lag av folket. Tida låg open for ei menneskeleg og nasjonal vekking med religiøst forteikn.

Ein sterk åndsimpuls kom til Norden med romantikken. For vårt land fekk det mykje å seie at den prestegenerasjonen som dominerte i tiåra rundt 1840-50, hadde teke imot mange Grundtvig-impulsar. Desse kom på det dogmatiske feltet, der 1. og 3. trudomsartikkelen talde sterkare med i eit samla credo. Men det galdt og sakramenta, som fekk større plass i folkekyrkja. Det historiske perspektivet gav meining til oppsedingskristendom og tradisjon. Når desse prestane måtte ta del i kunnskapsformidling som gjekk ut over rein kristendomskunnskap, vart ikkje dette noko problem for dei.

For den einskilde vart målet å kunne vere "som han sprang i Guds tanke frem!" For folket måtte noko liknande gjere seg gjeldande: Å finne fram til den gudgjevne eigenart. I dette åndsarbeidet måtte skolen finne sin plass.

Andreas Faye var styrar av Holt seminar dei 22 første åra etter 1839. Før han 31 år gammal kom som sokneprest til Holt i 1833, hadde han etter det teologiske studiet vore lærar ved borgarskolen i Arendal og arbeidd med historielære-bøker, personalhistorie og folklore. I 1833 brøytt han veg for mykje av det nye som var i emning, med å gje ut "Norske Folkesagn". Då hadde han på førehand ute i Europa møtt ei rekke representantar for nyare straumdrag i tida.

I åra framover vart det brevveksling mellom Faye og nye samlarar som Jørgen Moe og P.Ch. Asbjørnsen. Alt tidlegare hadde Faye vore med å grunnlegge Arendal museum og bibliotek. Han tok med seg desse kultur-interessene då han flytte til Holt.

Ved sida av oppgåvene som sokneprest og som sosial-politisk engasjert seminarstyrar i Holt vart det likevel det historiske arbeidet som kom til å beslaglegge mest fritid og mange nattetimar for Faye. Gjennom ein tiårsperiode fram til Jacob Aall døydde i 1844, er samarbeidet mellom desse to eit særsyn i norsk kulturhistorie. Det var på denne tid at Jacob Aall gjorde ferdig ei meir folkeleg omsetting av "Heimskringla" og dessutan sagaene om kongane Sverre og Håkon Håkonsson. Det var til Faye han overlet å skrive forord og gje ut siste delen av verdifulle "Erindringer som bidrag til Norges historie fra 1800-1815".

*".... og mangen vinternat brændte lampen ned i det fornemme bibliotek paa Nes jernverk inden den gamle herre fulgte presten til stæden og siden fra vinduet lyttet til dombjellernes hendøende velklang."*³

Fayes faglege bakgrunn var det teologiske studiet i 1820-åra. Dette fall i ei tid då universitetslærarane tok markert avstand frå rasjonalismen, hadde sympati for Grundtvig og kjende seg heime i eit historisk bibelsyn. Derfor fall det og naturleg for Faye å møte som representant på dei to første skandinaviske kyrkjemøta (København 1857, Lund 1859).⁴ Der vart det historiske perspektivet sterkt understreka. På første møtet tala

Andreas Faye var styrar av Holt seminar dei 22 første åra etter 1839. Før han 31 år gamal kom som sokneprest til Holt i 1833, hadde han etter det teologiske studiet vore lærar ved borgarskolen i Arendal og arbeidd med historielære-bøker, personalhistorie og folklore

Grundtvig sjølv om "det levende Ord". Faye var ein av dei norske som bar fram helsing til den danske åndshøvdingen.

Andreas Faye og Holt seminar

Då Kyrkje- og undervisningsdepartementet valde stad for eit lærarseminar på Agder, knytte dette seg også saman med personalet.⁵ På grunn av Fayes kvalifikasjonar la departementet seminaret til Holt. Men korleis skulle Faye på best mogeleg måte få nyttiggjort bakgrunnen sin i skolearbeidet?

Eit av spadestikka våre hamnar i ei lærebok: "Almueskolen eller vink til at opdrage og undervise børn" (1853). Faye skriv der bl.a. at så sentralt som kristendomsundervisninga står i allmugeskolen, er det ei viktig sak å finne fram til føremålstenleg undervisningsform.⁶

"At give de smaa uden videre katechismen eller endog Pontoppidans forklaring eller en anden lærebok ihende og nøde dem til - ofte under taarer - at pugge udenad noget som de aldeles ikke forstaae, er vel en ikke sjelden, men forkastelig maade at undervise paa."

Barn i sitt sjuande år skjønar ikkje endå bokspråket. Heller ikkje er katekisasjonar vegen. Nei,

"religionsundervisningen for småbørn bør stedse være mundtlig, derhos livlig, fattelig, anskuelig og afveklende, idet læreren snart fortæller, snart taler med børnene om det fortalte, snart prøver om de fatte og mindes det meddelte."

Faye tok rett nok ikkje til orde for å avskaffe Pontoppidans forklaring. Likevel er undervisningslæra hans revolusjonerande tenking om kristendomsformidling til barn. Ikkje slik å forstå at Faye var den første som var inne på nye undervisningsideal, eller at han i vårt land stod åleine. Men som prest og praktisk skolemann med filosofisk skoleing nytta han på ein særleg fruktbar måte tilfang frå mange kjelder. Under omskapingssprosessen i allmugeskolen vart han ein katalysator som tida og skolen trong. Og han hadde stor nok autoritet til å bli høyrd.

Impulsen frå Ole Vig

Det var frå 1852 at Ole Vig gav ut tidsskriftet "Den norske folkeskole", organet som i klårform artikulerte dei pedagogiske ideane frå Grundtvig, tilpassa norske forhold. På mange måtar stimulerte Vig og tidsskriftet hans ei nasjonal-romantisk vekkingsbølge her i landet.

Sandhed
Eil
Sudfrygtighed,
Udi
En eenfoldig og efter Muelighed fort,
dog tilstreffelig
Forklaring
Over
Sal. Doct. Mort. Luthers
Liden Catechismo,
Iudeholdende alt det, som den, der vil blif-
ve salig, har behov, at vide og gisre.
Paa
Kongel. allernaadigste Befaling.
Eil almindelig Brug.
Selges hiet vintebunden for 10. s. Danke.

Kjøbenhavn,
Udi det Kongel. Wapshushusets Bogtrykkerie,
og paa dets Forlag,
Trykt af Gottmann Friedrich Kiesel.
Aar 1737.

Biskop Erik Pontoppidans forklaring til Luthers katekismus var grunnpilaren i kristendomsundervisninga i 150 år.

Nettverket av impulsar som førte til reform i skolen, kan til ein viss grad kartleggast. Særleg viktig har tidsskrift-arbeidet vore. Der melde nybrotstankane seg med engasjement og flittig gjentak - særleg når det var eit vanemønster i undervisninga som dei pedagogisk vakte ønskte å bryte.

Ole Vig var hovud-redaktør av to publikasjonar: Opplysnings-skriftet "Folkevennen" frå 1852 og det pedagogiske skriftet "Den norske folkeskole" frå same året. Ved Ole Vigs død i 1857 veit vi at "Folkevennen" hadde 2972 abonnentar (i 1861 ca. 4000), alle ordna prostvis og med namn.⁷ Under Holt prestegjeld med Tvedestrand by finn vi 16 abonnentar, av dei "sogneprest A. Faye, kirkesanger A. Feragen, jernverkseier N. Aall, Holt skolelærerforening og Holt skolelærerseminarium".

"Den norske folkeskole" nådde opp i 700 abonnentar i Ole Vigs periode (1852-56), medan det i Feragens redaktørtid (1858-64) nådde 1100, også dette tidsskriftet hadde mange kollektive lesarar/tingarar.⁸ Berre sporadisk kjenner vi namnet på tingarane til dette siste tidsskriftet. Men sidan målgruppa først og fremst er dei skoleansvarlege, undrar det oss ikkje at seminarbiblioteket på Holt har "Den norske folkeskole". Seinare, etter Ole Vigs død, fører to lærarar frå seminaret redaktørstafetten vidare (Feragen og Bergh). I Kristiansand off. bibliotek har dei eit eksemplar av tidsskriftet antikvarisk etter ein tredje lærar ved seminaret (P.A. Skjefveland).

I dei første årgangane av "Folkevennen" viser Ole Vig til dei parallelle tidsskriftet "Budstikken", som den danske grundtvigianarpresten F. E. Boisen gav ut i Slesvig, særleg når ein skulle arbeide for "det levende Ord" og "bibel-fortelling først" og "moders mål som til hjertet går".

Andreas Feragen bygde opp øvingsundervisninga på Holt. Han var ein av dei mest framskutte representantar for de seminarutdanna lærere i folkeskolen i det 19. hundreåret.

Feragen og Bergh

Andreas **Feragen** tok eksamen ved Holt seminar i 1843, og vart tre år deretter kyrkjesonar i Holt. Han bygde då opp øvingsopp-læringa for seminaristane, og "tør regnes som en av det 19. århundredes mest fremskutte, for ikke å si den mest fremskutte representant for de seminaristutdannede lærere i den norske folkeskole".⁹

Gerhard Gunnerus **Bergh** var teolog med sterke musikkalske interesser, frå 1858-62 andrelærer ved Holt seminar.

Då Ole Vig døydd og Feragen og Bergh tok over redigeringa av "Den norske folkeskole", var det tydeleg at dei ville følgje Vigs pedagogiske linje. Som Vig hadde dei fast tilgjenge til det danske "Budstikken" og henta inspirasjon derifrå.

Som Faye er Feragen oppteken av den pedagogiske forteljinga:

"Vi vil begynde Kristendomsundervisningen med bibelske fortællinger? Ikke sandt? Vi vil foretrække dem for de saakaldte katekisasjoner, der har til formaal paa tysk fornøftig vis at udpine af barnets egen hjerne gennem mange spørgsmaal og vendinger det, der ligger lyslevende aabenbaret for os i Guds hellige Ord. Ja, det vil vi, og

ikke i vor forstandighed bære os ad som den vise, der ved høilys dag gik med lygte midt iblandt folkevrimmelen for at opsøge et menneske."

Katekisasjonen skal nok komme til sin rett, skriv Feragen, men vi skal ikkje misbruke den til å keie barna og plage oss sjølve. Når barna seinare får bibelhistorisk bok i hand, bør ikkje dette sikte mot ordrett utabokslæring, endå om språkføringa kan vere folkeleg. "Det er let at indse," skriv han, "at en gjengivelse av fortællingen med egne ord dog altid er den sikreste borgen for at barnet virkelig har tilegnet sig historien, og ei blot lært en sammenhengende ordrække udenad."

I perioden 1858-64 (Feragen/Berghs redaktørtid) gjev tidsskriftet materiale til å vurdere det pedagogiske miljøet ved Holt seminar. Ikkje berre er det to av lærarane ved seminaret som gjev profil til tidsskriftet gjennom ein 6-7-årsperiode, men andre kjelder viser at fleire av lærarane fell inn i same pedagogiske toneart:

Leiaren av seminaret 1839-61, Andreas Faye, er nemnd tidlegare. Vidare fell det naturleg å tenkje på teologen Christian Grønbeck **Døderlein** (andrelærer ved seminaret 1846-56, seinare styrar av Asker seminar). Den landskjende seminareleven hans frå Holt-perioden, stortemplaren i I.O.G.T. Torjus **Hanssen**, skriv i utrykte memoarar om grundtvigske synspunkt som han har teke med seg vidare i livet, og som han glad takkar Døderleins klare undervisning for.¹⁰

Som reformpedagog visste Feragen at konservativ holdning hos foreldre bremsa fornyinga i skolen. Mønsteret i eigen skolegang kjende dei, og dette kunne dei lettast støtte og føre vidare hos barna. Men det same gjorde seg og gjeldande hos lærarar som med liten kunnskap kopierte si eiga skolefortid. Spørjing og høyring ut frå ei hjelpebok berga mang ein hjelpelaus omgangsskolelærer gjennom kvardagen. Feragen/Bergh sørgde i denne situasjonen for å la tidsskriftet "Den norske folkeskole" verte engasjert på alle felt der prestisjen til læraren og skolen burde styrkast. Det galdt å få lærarar med skikkeleg utdanning for yrket. Det vart skrive om lærarløner som måtte aukast, skolelokale som måtte bli meir tiltalende og formålstenlege. Dei kravde at undervisningsmidlane måtte betrast, at boksamlingar vart bygde opp osv. I nærmiljøet sitt gjorde redaktørane personlege framstøyt, formidla så resultatet til lesarane og tok seinare inn rapportar frå andre distrikt.

Skulle ein nå fram med reformer, var det mange samarbeidsvegar ein kunne gå. Ikkje minst viktig måtte det vere å utvikle eit godt samarbeid mellom skole og heim. I programartikkelen i første nummeret sitt (1858) presiserer Feragen at det er "opdragelsen i hjemmet og skolen vort blad vil dreie sig om, og om den sag vil vi gjerne tale til og med hverandre, vi som dele arbeide og ansvar med hensyn til børneundervisningen, vi mene foreldre, børnelærere og præster."

I ein artikkel same året om "den første undervisning i læsning" gjev Feragen indirekte eit levande bilete av kontakten mellom skole og heim:

"Når jeg efter endt skoletid om eftermiddagen tager en liden fodtur, ser jeg undertiden ind snart til en, snart til en anden af mine skolebarns foreldre."

Føremålet er ein prat om barna og læringsprosessen. Konkret tek han oss med på besøk til ei husmannsfamilie, der ei jente i førskolealder - pressa av den lese-flinke mora - sit og strevar med bokstavane. Gjennom ein dialog mellom lærar og mor blir det kasta lys over gammal og ny lesemetodikk, og eit lystbetont samarbeid tek form, der også far til jenta kan bli med.

Alt i 1847 - eitt år etter at Feragen kom til Holt som lærar og kyrkjesongar - var han hovudmann i stiftinga av eit lærarlag i bygda, og sytte også for eit felleslag av lærarar i prostiet.¹¹

"Den norske folkeskole" gjev ei rekke referat frå lærarmøte på Agder og rundt i landet. Her får ein avgjort det inntrykket at Feragen også på dette feltet medvite fører vidare Ole Vigs skolepolitiske aktivitet. I dei sju årgangane til Feragen får lesarane langt over hundre "skole-etterretninger", også med utanlandske innslag. Og i same perioden finn vi referat frå eit halvt hundre "skolelærerforhandlinger". Såleis gjev tidsskriftet i 1858 fyldig referat frå eit stift-lærarmøte i Kristiansand, der Feragen er ordstyrar. Sentralt står diskusjonen om kristendomslesebøker og lesebøker.

Dette var 5 år før Jensens lesebok låg føre, og der Feragen var Jensens medarbeidar. Det har i ettertid ofte vore smilt over skolestyre som innførte P.A. Jensens "Lesebog for Folkeskolen og Folkehjemmet" (1863) etter at eventyra var overklistra. I 1864 gjev Feragen ei fyldig positiv vurdering av publikasjonen "Askeladden". Dette er ei samling av utvalde eventyr og segner for barn som tre lærarar gav ut, to av desse tidlegare seminaristar frå Holt.

Feragen viser til modningsprosessen hos barn. Prøv deg med ei såkalla "forstandsøving" på eit 5-6 år gammalt barn, med logisk resonnement om årsak og verknad, og det heile fell dødt til jorda, medan det motsette skjer når du matar barnefantasia med forteljning ....

"om blomstene på marken, hvorledes de venligt bukke til hverandre, ser op mod himmelen og smiler; fortæl om træer og fugler, om livet i skog, i mark og enge, giv tingene liv, lad blomst, træer og fugler tale med hverandre, lad bekken danse og le, lad granskogen sukke når høst vinden går over den..."

I "Tilbagesyn paa mit liv" fortel Feragen om dei spartanske tilhøva på fast-skolen i Holt då han i 1846 overtok posten. Som eine-lærar måtte han delvis nytte den såkalla innbyrdes undervisningsmetoden, der dei vidarekomne barna etter tur vart nytta som medhjelparar. Til 70 barn hadde han eit rom som var 19 fot langt, 15 1/2 fot breitt og 7 1/2 fot høgt!

"Skjønt jeg meget snart fik anbragt en aabning med lem i taget, og ventiler i et par vinduesruder, blev dog ofte luften saa kvalm og fuld af damp at det randt ned ad væggene og drypped af taget, og naar døren aabnedes, stod der ud gov som af et fjøs."

Etter eit slikt fireårig dampbad, lykkast det for Feragen med ivrig støtte frå Faye å få skolekommisjonen (skolestyret) med på ei monaleg utviding. Men då var elevflokket rett nok auka til 80!

Inkje under at "Den norske folkeskole" måtte ta opp skolebygg-saka generelt, og at dette gjekk saman med arbeidet for å få fleire fast-skolar. Argumenta var at det ville stimulere tilgangen på kvalifiserte lærarar, og at det ville lette arbeidet med å få betre undervisningsmidlar, når ein ikkje trong å flytte det frå stad til stad. Inn i denne samanhengen går og Feragens iver etter å få oppretta boksamlingar ved fast-skolane.

Skoleboksamlingar og etterutdanning

I 1858 skriv ein innsendar om "nyttens af et børnebibliotek i forbindelse med almueskolen." Han har konstruktive tankar. Eit variert utval av bøker må stimulere barna og også etter skolealderen gjere dei glade i å lese. Han avsluttar innlegget med eit framlegg på 50 eksemplar. Feragen utdjuvar deretter ideen med egne røynsler. Han fortel konkret om opptaket sitt til skoleboksamling i Holt to år tidlegare. Der har foreldra samla inn pengar til eit første innkjøp.

Nokre år seinare kan Feragen melde om nye bokinnkjøp. Tiltaket har vore ein stor suksess. For framtida skal derfor den offentlege skolekassa yte fast tilskot til drift og innkjøp av bøker til skoleboksamlinga. Så ofte det byd seg naturleg høve, trykker Feragen liste over bøker som er innkjøpte og gåver boksamlinga har fått. Meldingar frå andre kantar av landet tek han òg inn i tidsskriftet for å stimulere saka.

Noko seinare skriv Feragen om "Skolelærerens bogsamling". Han peikar på dei store folkeopplysnings-oppgåvene som skolen har, kor viktig det er for læraren å utvide kunnskapane sine på dei ymse fagområde, men og å vinne betre psykologisk og pedagogisk innsikt, både gjennom lesing og røynsle i arbeidet med barn.

Når no Feragen i 1863 set opp ei fyldigare og oppdatert bokliste, tenker han særleg på den delen (over halvparten) av den norske allmugelærarstanden" som ikke har modtaget sin uddannelse ved vore stiftseminarier". Frå desse lærarane har Feragen fått vedvarande oppmodingar om hjelp. Og det blir ei fyldig rettleiing han kjem dei i møte med.

I same årgangen (1863) fører Feragen vidare tanken om etterutdanning for lærarane ved artikkelen "Et middel til læreres videre uddannelse for sit kald". I lærarmøte for Christiania stift har deltakarar m.a. teke til orde for påhøyring. Lærarar i arbeid må få korrektiv ved å observere den undervisninga andre gjev. Det er derfor stor skade, skriv Feragen, at ein er nekta løyve til å nytte eit slikt middel:

"Hvorfor henstivner saa mangen lærer i tilvante former, forfalder til pedanteri og ubøielighed, ja ikke sjelden, uden at vide af det, til vaner og egenheder, der er baade utækkelige og stødende? Fordi de bestandig - aar for aar - bare høre og se sig selv og aldrig faa leilighed til at overvære andre læreres undervisning i skolen."

Og han gjer konkret framlegg om månadsfridagar for læraren til å gjeste andre skolar innan prestegjeldet eller prostiet for å kunne høyre på andres undervisning. Etter 2-3 gjensidige gjestingar vil

Feragen så ha ei samkomme av lærarane utanfor skoletid. Der skal dei samtale om røynsle sine.

Feragen avrundar artikkelen med å fortelje om sine eigne positive opplevingar ved ei gjesting i Christiania - ved allmugeskolen i Møllergata, i dei nedre klassane ved Nissens gutteskole, i Søndagsskolen og på eit par skolar i Asker. Men med endå større glede skriv han om ei fire-dagars gjesting i Kragør, der Frederik Hougen er klokkar og førstelærer. Ikkje minst imponert er Feragen over den forteljargleda som han her møter hos lærar og elevar i kristendomskunnskap og historie. Songen fungerer og som eit sosialiserande verkemiddel, og knyter sterke band mellom skole og kyrkje.

Songen som pedagogisk verkemiddel

Songen får ein ikkje gå stillteiane framom når ein nærmar seg gamle Holt seminar. Allmugeskolen før 1860 var som nemnt i utgangspunktet ein kyrkjeskole. Og dei som fekk eksamen frå seminaret, hadde i og med betre utdanning enn andre lærarar, førerett på kyrkjesongar- og lærarstillingane ved fast-skolen i kyrkjekrinsane. At songfaget då måtte få romsleg plass i skolen, var naturleg. Timeplanen frå Holt seminar i 1841 hadde tre timar song i første og fem timar i veka i andre klasse!

Gerhard G. Berg andreleiarar ved Holt seminar, gav i 1858 ut "Sangbog for de norske almueskoler". Boka kom seinare i fleire reviderte utgåver. I "Den norske folkeskole" i 1859 presenterer Bergh sjølv boka: "Om sang tror jeg at den er af meget stor betydning for livet i skolen." Han nemner ei rekke positive eigenskapar som songen har, og han legg til:

"Hvem kan også forglemme at poesien saa godt som aldrig udspringer fra almuen eller kommer i berørelse med almuen uden ledsaget af sang? Digtringen låner fra tonen ny kraft for sin vinge. Sangen er det som gjør poesien folkekjær. Derfor bør enhver der vil arbeide for folkets vel i flere retninger - altsaa ogsaa enhver almueskolens lærer - agte sangen for en vigtig undervisning og en nyttig beskjæftigelse i skolen."

Boka har koralar, kyrkjjesvar (som barna bør lære å ta del i under gudstenesta saman med kyrkjjesongaren), dessutan songar med to- eller trestemmig sats. Interessant er det å observere at Bergh har teke med fem av "de saakaldte lutherske eller gamle salmemelodier." Han viser til restaureringsarbeidet som kordirigenten og songpedagogen Joh. D. Behrens har utført:

"Jeg anser dem for bedre i enhver henseende end de stive og temmelig dødsige Choraler, og desuden nærer det haab at de atter om nogen tid ville gjenvinde sin gamle plads i kirken."

I så måte var seminarlæraren i Holt romslege hundre år før si tid!

Etter den nye skoleloven av 1860 kunne fagkrinsen gradvis utvidast i skolen. Her kom som kjent Jensens lesebok (1863) til å spele ei viktig rolle. Feragen vart i 1862 med i kommisjonen som vurderte leseboka, og ytte sjølv dessutan positive tilskot på naturfagfeltet. Med det romslege heilskapssynet og den pedagogiske autoriteten han åtte, var det eit lykkeleg grep å plassere Feragen i kommisjonen. Impulsane han gav, gjekk både

utover gjennom kommisjonsarbeidet og innover til øvingsskolen og seminaret i Holt. Nye fagområde som sterkare kom med både i seminar og allmugeskole var orienteringsfag og naturfag.

Kva profil hadde Holt seminar?

Ein allmugeskolelærer skriv i 1859 til venen Per Eiesland som då går på Holt seminar: Brevskrivaren átvarar mot Grundtvig og dei farlege sympatiserane hans i vårt land - også på Holt.¹²⁾

"Betenk hvor sødelig en Wexels kan sove nu, efter at han har opfundet at omvendelse efter døden finder sted; betenk hvor roligt en Grundtvig kan slumre, efter at han har gjort den vigtige opdagelse at daaben er det eneste gjenfødelsesmiddel og at alle som ere døbte, virkelig ere og forblive gjenfødte."

Dette er på eit tidspunkt då prestelærarane Gisle Johnson og Carl Paul Caspari tek til å vinne gehør ute i folket i kampen mot Grundtvig-farga teologi. Er det angsten for kjetteri som gjev brevskrivaren på Agder misvisande førestellingar om Holt? Eller har lærarseminaret faktisk gjennom sine første 20 år teologisk og pedagogisk markert seg med avstand frå den pontoppidanske arven?

Vi er her attende til spørsmål vi innleiingsvis stilte oss i denne artikkelen, og vi vil no direkte og indirekte la nokre seminaristar frå Holt tre fram i søkelyset, og sjå kva dei kom til å stå for kvar på sitt område.

Per Eiesland var i 1860 ferdig på Holt seminar. Han sette alt same året i gang eit vidaregåande kurs for ungdomar i heimbygda Fjotland. Kurset hadde ein vid fagkrins, og går inn i den folkeopplysningsbølga som fann ulike kanalar i 1850/60-åra. Dei nære tildriv til dette opptaket kan vere mange, men det fell naturleg å tolke inn det aktive opplysningsmiljøet på Holt. Eiesland studerte seinare teologi og vart ein kjend prest med sterke sosial-politiske interesser. Ei tid var han stortingsmann.

Johan T. N. Storaker og Ole Fuglestedt ga i 1881 ut ei segnsamling: "Folkesagn fra Lister og Mandals amt".¹³⁾ Dei hadde vore Fayes elevar 1856-58 og 1859-61 og må ha kjent og vorte inspirerte av det folkloristiske arbeidet til Faye og av miljøet på Holt. Storaker vart styrar av ein skole i Søgne for omgangsskolelærarar. Han er høgt vurdert for det verdifulle folkloristiske arbeidet sitt.

Simon Knutsen og Lars M. Bentsen.

I 1864 kom det ut tre publikasjonar som alle tok sikte på å stimulere undervisninga i allmugeskolen, nemleg: "Børnesange for skole og hjem", "Askeladden. Udvalgte eventyr og sagn til læsning for børn" og "Bibel- og kirkehistoriske salmer og sange for skole og hjem".

Av dei tre utgjevarane som samarbeidde, var to tidlegare elevar frå Holt. Det er Lars M. Bentsen frå Birkenes og Simon Knutsen frå

I 1864 kom det ut tre publikasjoner som alle tok sikte på å stimulere undervisningen i allmueskolen. Av dei tre utgjevarane som samarbeidde, var to tidlegare elevar på Holt.

Udvalgte

Eventyr og Sagn for Børn.

Udgjone af

S. Knutsen, L. M. Bentsen, A. Johnson,
Skolelærere.

I.

Christiania.

B. M. Bentsens Forlag.

1864.

Sannidal. (Den tredje var Andreas Johnsson, seminarist frå Tromsø seminar). Alle tre førte ein lett penn. Dei to siste losa "Den norske folkeskole" vidare etter at Feragen i 1864 slutta som utgjevar.

Lars M. Bentsen kom i meir direkte kontakt med grundtvigske krinsar i Christiania og østfold-området og seinare med danske folkehøgskolar. I 1868 skipa han saman med trønderen Konrad Foonsnæs første folkehøgskolen i Trøndelag, vart seinare stortingsmann og sat i Kyrkje- og undervisningskomiteen. Saman med Foonsnæs gav han ut songbok til bruk i folkehøgskolen.

"Børnesange for skole og hjem" (1864) kom i ei rekke opplag, og var fram til og med 5. opplag trykt i 50.000 eks. 6. oppl. kom i 1878. Profilen på denne velbrukte boka er frapperande. Utgåva frå 1864 har 77 nr., derav 18 nr. av Grundtvig, 5 av Wergeland, 4 av Welhaven, 3 av Edv. Storm, 2 av Ingemann, Tegné, Aasen, Bjerregaard og A. Munch, 1 av O. Vig, Bjørnson, Franzén, J. Moe, Frimann, Riis, Runeberg, Oehlenschläger, Evald.....

Det nordiske preget er påfallande. Utgjevarane har og hatt eit utruleg sikkert grep då dei valde ut salmar og songar av samtidige forfattarar. Ikkje minst gjeld dette Grundtvig-songane som nesten utan unntak lever vidare 125 år seinare.

"Bibel- og kirkehistoriske salmer og sange for skole og hjem" kom og i fleire opplag. I dette heftet markerer utgjevarane ein pedagogisk-metodisk profil som innbyr til nærmare ettertanke. Det heiter i forordet at

"Gode, barnlige bibel- og kirkehistoriske salmer og sange er, især naar de synges afvekslende med fortælling og samtale over indholdet, et herligt middel ikke blot til at indprænte den hellige historie i barnets hukommelse, men fornemmelig til at gjøre den tiltalende og kjær for barnehjertet".

Utgjevarane peikar så på inspirasjonskjelda si, den danske pedagogen og presten P. O. **Boisen**, som 11 år tidlegare har gjeve ut den beste samlinga av dette slaget som dei kjenner til.¹⁴ Det er eit utdrag av denne samlinga dei tre nordmennene har laga, men med påplussing av to nummer frå Grundtvigs "Festsalmer".

Går ein i dag til "bokmuseet" frå Holt, som er tilgjengeleg på Kristiansand lærarhøgskole, kan ein finne Boisens songbok i fin, men sliten innbinding. Mange må ha nytta seg av den i Holt-perioden.

"Askeladden" kom og i fleire opplag. Vi har tidlegare stogga ved Feragens melding i "Den norske folkeskole" av denne segn- og eventyrsamlinga. Fantasi og kjenslev blir stimulert hos barnet når det opplever den levande eventyrforteljinga.

Torjus **Hanssen** var elev ved Holt Seminar frå 1853-55. Seinare vart han kyrkjesongar i Landvik ved Grimstad. Gjennom 17 år var han stortemplar i IOGT.

I utrykte memoarar¹⁵ gjev Torjus Hanssen eit levande bilete av dei to åra sine på Holt seminar. Der presenterer han Faye som "den bekjente historiker". For elevane ved seminaret var Faye ein kjærleg, god far og ein praktisk lærar som lærde elevane det som passa for skolen og gav rettleiing for det arbeidet dei skulle inn i.

Torjus Hanssen var elev ved Holt seminar 1853-55. Han tok med seg den pedagogiske nasjonalromantikken ut i skolen. Han var sjølsagt langt frå aleine, men han ruvde meir enn dei fleste. Han var lærar og kyrkjesongar i Landvik i over 62 år.

Han fordjupa seg ikkje i dogmatiske spørsmål. Seminaret hadde ei større boksamling, og Faye gav elevane god rettleiing i å finne fram til bøker som kunne gje dei impulsar til vidare utvikling.¹⁶

Med stor interesse blar vi då gjennom utlånsprotokollen frå Holt-boksamlinga. I Torjus Hanssen-rubrikken finn vi ca. 50 utlån gjennom dei to åra. Godt og vel halvparten gjeld kristendomskunnskap, hovudfaget både i seminaret og allmugeskolen. Bøkene Hanssen las, var spreidde på ulike disiplinær, kanskje med størst vektlegging på bibelkunnskap og bibelhistorie. Luthers spirituelle bordtalar er med på lista. Vidare finn vi Hanna Winsnes: "Bibelhistorien utsat paa vers". A. J. Fleicher: "Christelige børnesange". "Fabler och sagor för barn" og A. Faye: "Landets ulykke og farligste fiende".

Det er ikkje meir enn rimeleg at den seinare stortemplaren i IOGT i memoarane positivt nemner Fayes engasjement i kampen mot brennevinmisbruket i samfunnet.

I omtalen av andrelæraren ved seminaret, cand. theol. Christian Grønbech **Døderlein**, nemner Hanssen at dei i truslære nytta "den omarbeidede forklaring" [der W.A. Wexels var ein av dei tre i komiteen]. Hanssen¹⁷ skriv:

"Jeg mindes endnu - efter 57 aars forløb - mange av Døderleins mundtlige forklaringer. Han var fuldt ud enig i "forklaringens" svar paa spørgsmålet om hvad Kristus forrettede da han nedfor til helvede, nemlig at han prædikede evangelium for aanderne som var i forvaring. For, sa han; Det ord prædikede forekommer mangfoldige ganger i bibelen, men aldri i betydningen aa forkynne, forbannelse, og naar Jesus kom ind til aanderne, saa lyste jo selve evangeliet dem imøte. Naar jeg siden altid uten frygt har forkyndt saavel denne lære som at der kun er én gjenfødelse, nemlig den i daapen, saa har jeg Døderlein aa takke."

Om Feragen uttrykker Hanssen seg slik:

"Det har ubestridelig været en av Norges dygtigste lærere... Han var en god ven av Ole Vig, og jeg fik gjennem Feragen de første gode indtryk av denne Norges ypperste folkelærer."

20 år etter seminartida fekk Torjus Hanssen som kyrkjesongar i Landvik i særleg grad merke kva det kosta å vere trufast mot det kulturopne kristendomsynet han tidleg hadde gjort til sitt. Han søkte på den tid kontakt med Viggo **Ullmann**, som hadde gått i gang med første folkehøgskolen på Agder i 1873. Dette skjedde i Austre Moland. Men Hanssen fekk i 1875 påskunda Ullmann til å flytte skolen sin til Landvik, og tok initiativ til å reise skolebygningar. Typisk nok gav dei staden namn etter Ole Vig (Vigmarken). Når dessutan både Viggo Ullmann og Torjus Hanssen var venstrepolitisk engasjerte, måtte den høgorienterte, ortodokse prost Salvesen slå alarm. Det gjekk så vidt i skolekommisjonen i Landvik våren 1876 at

"kirkesanger Hanssen var av sognepresten bleven advaret mod den Grundtvigske lære og tilraadet enten at avsigte sig sin post som kirkesanger og skolelærer eller at afholde sig fra at virke til Grundtvigianismens udbredelse."¹⁸

Tre-fire år seinare heiter det at "Hanssen endnu hyller den Grundtvigske lære og søger at udbude en især for ungdommen fordærlig livsanskuelse." Formannen i skolekommisjonen -

dvs. presten - kan derfor ikkje tildele Hanssen vitnesbyrd for "Flid og duelighed" i lærararbeidet. Som ein konsekvens av manglande vitnesbyrd blir Torjus Hanssen ståande utan "Jaabæk-pengene" - lønstillegg som han etter sin ansiennitet skulle ha rett på. Same grunngeving følgjer ei tilsvarende nekting 9 år seinare, altså i 1885! Dette er samstundes med at Hanssen får det eine tillitsvervet etter det andre i bygda. Han blir formannskapsmedlem og varaordførar ei årrekke, skipar godtemplarlosje og blir vald til stortemplar i IOGT. I desse åra stig han fram som den landskjen-de folketalaren.

Johan Falkberget har ein gong karakterisert han slik:

"Hans hode og ansikt var som hugget i marmor, trekkene klassiske, reisningen vitnet om stor myndighet, hærføreren og fanebæreren i én person. Aldri har jeg sett en mann té seg så høvisk. En gammelnorsk jarl."

Gjennom 25 år fungerte Torjus Hanssen som kyrkjesongar i ei kyrkje utan oppvarming. I 33 år leidde han salmesongen utan orgelfølgje. Då han kom til Landvik som forsongar, heldt han frå første tid "en rimelig rask tone" - slik han hadde lært av religionslærer Døderlein på Holt seminar. Kyrkjefolket hang etter. "Det hørtes ikke godt ut, men jeg kunne ikke fire. Det måtte bli kirkefolket som fikk lære å følge med, og det lyktes," skriv Hanssen.

I memoarane sine kommenterer Hanssen arbeidet for folkehøgskolen. Typisk er den konklusjonen han dreg:

"Det hører til mine kjæreste munder at jeg voved mig i kamp for høiskolens sak i Nedenes. Selv hadde jeg mangen glad time der, og mange unge fik her en oplevelse som de er taknemlig for. Den oplevelsen har drevet dem til aa være virksomme for meget som er til gavn for hjemmene og vort kjære fedreland. (...)

Jeg var jo før varmt interessert for den grundtvigske høiskole i Danmark og Norge. Skolen på Sagatun var jo allerede 10 aar gammel, og nu, da jeg hørte at skolen (Ullmanns) var grundtvigsk, saa maate jeg jo hen aa høre paa undervisningen.... jeg glemmer vist aldrig de timer jeg sad i skolestuen og hørte paa Ullmanns foredrag, eller de samtaler jeg hadde med denne begavede folkelærer."

Når Torjus Hanssen her nyttar honnørordet "folkelærer", kastar det samstundes lys over hans egne ideal. Holt-miljøet har gjeve kveik og næring til så mange komponentar i eit ungt sinn. Derfor kunne han vekse med oppgåvene, utvikle eit breitt oversyn og ikkje fortape seg i detaljane. Naturleg fell det å feste prefikset "folke-" til delkomponentane i den mangslungne gjerninga hans: folkeskolen, folkekyrkja, folkehøgskolen, folkemålet, "Folkeforeningen"/venstre, "Folkehaabet"/folkeedruskap osv.

Den pedagogiske nasjonalromantikken, arven frå Holt, materialiserte seg ute i folket gjennom seminaristar som Torjus Hanssen. Han var langt frå åleine, men han ruvde meir enn dei fleste.

Konklusjonar

Slutningar ein dreg etter sporadiske observasjonar i Holt-miljøet, kan lett bli for bastante. Anna kjeldetilfang kan kaste lys over sider ved seminaret som i vår samanheng ikkje er komne fram, også når det gjeld dei første 25 år, der vi har halde oss. Andre åndsretningar ville bli synlege om vi saumfor seminar-åra frå 1864 til 1877. (Seminaret flytte som kjent til Kristiansand i 1877). Då ville vi bl.a. frå 1863 av finne innverknad frå den venesæle Harald Arnesen som først var andreleiar og sidan styrar av seminaret. Han hadde sete under professorane Gisle Johnsons og C.P. Casparis kateter - Wexels' teologiske motpolar.

Ein av elevane har karakterisert Arnesen slik:

"Hans innflytelse på skolens elever var uten grense, og hans personlighets makt kanskje stundom større enn godt var. Trots hans ufortrødne arbeid med at øve oss opp i selvstendig tenkning, var det ikke langt fra at vi anså ham som ufeilbar, og selv den mest tilfældige ytring ble slukt som et orakel."¹⁹

Ein av Arnesens elevar frå tidlegare år var Asbjørn Knutsen. Han vart i 1893 den første styraren av den kristelege ungdomsskolen på Notodden. Og ut ifrå denne knopp-skaut som kjent lærarskolen på Notodden med Bernt Støylen som styrar.

Jørgen Løvland og Arne Garborg er og seminaristar frå seinare år på Holt. Kvar av dei medverka til eit Norge i nasjonal utvikling, den eine som politikar, den andre som litterat og diktar. Begge var målmann i sentrale posisjonar. Desse har det tidlegare vore skrive mykje om - også frå seminartida deira.

På mange måtar kjennest det som om Faye-perioden (1839-61) fell mellom to åndsperiodar. I litteraturhistoria har det noko patetisk vore tala om gullaldrar, først den danske då romantikken er på frammarsj, deretter den norske med "dei fire store" og overgangen til realisme. I vår samanheng er det mellomperioden som har særleg interesse, der det nystarta Holt seminar levde sitt liv. Saman med folket opplevde det ei sjølvverkjenings- og sjølvfordjupingstid, ei grotid som i neste omgang faldt seg ut i ein kulturell skapingsprosess på mange område langt ut over litteraturen.

I denne voksterperioden har lærarane i barneskolen stått sentralt. Med små økonomiske midlar og fattigslege rammevilkår forvalta dei unge lærarseminara ein mangesidig evnerserve som vanskeleg kan verdsettast høgt nok.

Ved Rolf Thesens doktordisputas over avhandlinga "Arne Garborg: Frå jærbu til europear" kom opposenten Olav Middtun med det ankemålet mot Thesens framstilling at han i for liten grad hadde granska lærarstanden i samtida og den viktige rolla som lærarane spela i åndsliv og politikk frå 1850-åra og vidare framover.²⁰ Kjelder omkring Holt støttar opp om Middtuns refleksjonar.

Dei spadestikk vi her har teke, burde kunne bli mange fleire. Unge auge kunne trenge dju-

Jørgen Løvland er og seminarist frå Holt. Her er han fotografert på det siste statsråd i Stockholm i 1905.

pare ned, både på det lokalfeltet som Holt og Agder er, men og på spesialfelta barneskole, folkeopplysning og lærarutdanning på Agder.

Notar

1. Trykkeår 1951. Fullstendig tittel, sjå litteraturlista.
2. Referat etter protokollat ved visitasen.
3. Sitat frå Norsk biogr.leks. IV s.86 ved S.H. Finne-Grønn.
4. A. Skrondal: Grundtvig og Noreg. s. 151f.
5. O. Jansen: Kristiansand lærerskole (Oslo 1951) s.21ff.
6. A. Faye: Almueskolen. Chra. 1853. s.65.
7. Folkevennen 1857 s.188-235.
8. A. Feragen: Tilbagesyn på mit liv. Hamar 1904. s.60ff.
9. Einar Sigmund i Norsk biogr. leksikon.
10. Torjus Hanssen-arkivet i Aust-Agder arkivet. Maskinskr.mem. s. 23.
11. A. Feragen: Tilbagesyn. s.55.
12. Brev til Per Eiesland, datert 23. sept. 1859. Bygdebok/"lesebok" for Fjotland (1964) s.187.
13. Norsk biogr.leksikon og Halvorsens forfatterleksikon.
14. P.O. Boisen: Bibelske og historiske salmer og sange for skolen. Kbh. 1853.
15. Torjus Hanssens utrykte memoarar i T.H.-arkivet i Aust-Agder-arkivet.
16. Bibliotek-protokollar frå Holt seminar, no Arkivet i Kristiansand.
17. T. Hanssens utrykte memoarar i Aust-Agder-arkivet. s.23.
18. Biografiske data samla ved Kaare Knutson. Aust-Agder-arkivet.
19. T. Davidson i Jens Vevstad: Asbjørn Knutsen. s.39f. Oslo 1951.
20. Idar Stegane: Mot ei nynorsk litterær offentlegheit. s. 25f. Bergen 1984.

Litteraturliste

Olaf Jansen:	Kristiansand lærerskole gjennom 100 år.	Oslo 1951
Historielaget Dybvåg:	Dengang - på våre kanter. Årsskrift	Tvedestrand 1982
Landvik historielag:	Torjus Hanssen - en høvding og en tjener. Minneskrift 150 år.	1986
A. Faye:	Almueskolen eller vink til at opdrage og undervise.	Christiania 1853
A. Faye:	Utrykt dagbok. Aust-Agder-arkivet,	Arendal
A. Feragen:	Tilbagesyn på mit liv.	Hamar 1904
Ole Vig 1852-1857:	"Folkevennen" Foreningen til folkeopplysningens fremme.	Christiania
A. Feragen og G. Berg	"Den norske folkeskole".	Arendal 1858 - 1864
Bull og Paasche:	Norges litteratur III.	Oslo 1932
Rune Birkeland:	Grundtvigs historieskriving og livssyn (Syn og Segn).	1962
Anders Skrondal:	Grundtvig og Noreg.	Bergen 1929
Anders Skrondal:	Grundtvigianismen i Noreg.	Bergen 1936
I Aust-Agder-arkivet:	Div. arkiv saker etter Torjus Hanssen, ca. 3000 sider.	

Wilhelm Aarek

Omstilling og vekst

1939 - 1964

Lørdag 2. september 1939 feiret lærerskolen i Kristiansand sitt 100-års jubileum med et program som med en pause gikk fra klokka 11 om formiddagen til et godt stykke ut på kvelden. Skolens rektor, Håkon **Wergeland**, stod som leder for programmet, mens skolens tidligere rektor Olaf **Jansen**, som gikk av sommeren 1938, holdt jubileumstalen. Med sans for såvel oversyn som humor og karakteristiske detaljer tegnet rektor Jansen et levende bilde av skolens fortid. Noen år seinere kunne han gi ut sin bok "Kristiansand lærerskole gjennom 100 år".

Skolens største og "nye" gymnastikksal i Tollbodgata 75 var på det nærmeste fylt av lærere, elever og gjester. Elev- og lærerflokket i jubileumsåret var ikke særlig stor. I september 1938 hadde en tatt opp 24 elever, studenter til den nyopprettede engelsklinjen. Høsten 1939 hadde skolen dessuten fått en 4-årig klasse, slik at det samlede elevtallet ved jubileet var 54.

1930-åra var på mange måter en vanskelig tid for lærerskolene i landet vårt. Dette skyldtes ikke minst tidligere overproduksjon av lærere. Skoleåra 1936/37 og 1937/38 hadde skolen ingen elever overhode. Likevel skjer det noe i disse åra som også avspeiler seg i referatene fra skolerådsmøtene. Nye planer for utdanningen av lærere legges fram og drøftes. Mønsteret for den 4-årige lærerskolen avklares, og de 2-årige studentklassene kommer inn i lærerskolene for å bli.

"Lov um lærarskular av 11. februar 1938" ble først i 1973 avløst av en ny lov om lærerutdanning. I loven av 1973 finner vi mye av den praksis som hadde vunnet fram gjennom det omfattende forsøks- og utviklingsarbeidet som hadde funnet sted i 1960-åra.

I lærerskolekretser var meningene i den første tid noe delte når det gjaldt vurderingen av studentklassene: Ikke minst ble de nye *engelsk-klassene* av mange sett på med atskillig skepsis. Men det var likevel skjellig grunn til å

Olaf Jansen ble ansatt på lærerskolen i 1896. Han var rektor i perioden 1933-38.

100 års høgtidi ved Kristiansand lærarskule.

Alle ekte framsteg er gjort i kjærleik, seigjer rektor Wergeland i tala si.

Et par hundre menneske samla.

Det var mott fram mykje folk — truleg kring eit par hundre menneske — då 100-års høgtida for Kristiansand Lærarskule tok til i gymnastikkhallen på skulen ved 11-tid i formiddag. Salen var vent pynta. Straka ein kom inn lyste tali 1839 — 1939 imot ein frå eit rødt teppe. På kvar sida av det hang ei teikning av dei to skulebygnader der lærarskulen hadde halde til. Det var Hølt seminar der skulen var frå 1839 til 1877 og den noverande bygningen der skulen hev vore sidan. På hagre sida av salen hang målarstykke av dei som hev vore rektorar ved skulen. Milom dei som var mott fram såg ein eitfamtann Koren, skuledirektor Steinnes, rektor Stang, domprost Kobro som no styrar bispestaden medan biskop Maroni er på det nordiske bispemøtet, skuleinspektorene Øien, Svendsen og Sodal, skulestyrarane Homme, Haugerud, Marcus Hansen, gamle Brandius fra Lilleand, stadsfysikus Haavorsen. Ellas var det gamle og noverande elevlar. Det var lærerar og lærarinnor i alle aldre — dei var komme langvois frå mange av dei.

Det var ingen skule korkje på Lærarskulen eller Øvingskulen idag. På dei andre skulane vart det berre halde 2 timars skulegang.

Rektor Wergeland ynskte den store forsamlingi velkomen på vegne av Lærarskulen. Det kunde synest å vera ei svært ulagleg tid å motast til høgtid — så talarou — ei myrk og voad tid der

alt som er godt og verdfullt ynsket å skulle gå mot undergang. Men kan henda det nett er mest um å gjera no å samlast um det som bygger upp livet — og det er lærarskulearbeid og skulearbeid i det heile.

Wergeland vende seg so beinveges til dei gamle elevane og så at dei vilde ikkje finna større brigde frå den tidi dei sjolv gjekk der. Men det er kan henda enno meire høgtid over dagen når ein kan finna fram til dei gamle pultane i det gamle klaseromet.

Wergeland vona til slutt at dette møtet med gamle minne måtte verta ein kveik til styrke i denne tidi.

So spela ein trio under leiding av Thor Sæther eit musikkstykke. Dignast vart Hovdens fedrelandsalme «Fagert er landet du oss gav» sunnen.

Wergeland tala so over emnet »Det er det evige livet«. Her nemnde han at seminarium som lærarskulane fyrst heitte, i bokstaveleg forstand skulde vera ein planteskule (seminarium er det latinske ord for planteskule) der dei unge lærarspirorne skulde odlast i eit rikt og fagert åndsliv.

se framtida i møte med tro og tillit, ganske særlig dersom skolene kunne få bedre utstyr og noen av dem også nye bygninger, noe som var aktuelt i Kristiansand.

Likevel var det dystre framtidsperspektiver som preget 100-års jubileet for Kristiansand lærarskule i 1939. Selve jubileumsdagen ventet en hel verden i spenning på Hitlers svar på vestmaktens to ultimater. Søndag morgen den 3. september visste alle at den annen verdenskrig var en kjensgjerning.

Omflakkende krigsår

Istedenfor en sterk utbygging av lærerutdanninga for å kunne møte kravene fra de nye lover og normalplaner for folkeskolen, kom krig og okkupasjon til å bremse på enhver pedagogisk fornying og legge betydelige hindringer i vegen for en normal utdanning av lærere. Alt 9. april 1940 fikk Kristiansand lærarskole merke hvordan krigssituasjonen grep direkte inn i skolesituasjonen. Skolens avholdte lærer, Oscar Hellevig, døde under et bombeangrep mot byen denne morgenen. Snart hadde tyskerne også rekvirert lærerskolebygningene til sitt bruk. De beholdt dem så lenge krigen varte.

Skolen kom likevel i gang igjen i Kristiansand i september, men da i lånte lokaler i Lund skole (nå Lahelle skole). Dette ble likevel en helt midlertidig ordning. Den 23. oktober 1940 ble hele skolen evakuert til Notodden, der vi en uke seinere flyttet inn i Rådhusplassen skole nær den tidligere Notodden lærerskole.

Den første tida på Notodden var rolig og fredelig. Men etterhvert som månedene gikk, begynte vi å merke virkningene av den politiske linjen som N.S. stod for. Ved opptakingsprøva i 1941 møtte en representant for det daværende lærerskoleråd og forlangte at aspirantene bl.a. skulle svare på spørsmål om deres forhold til N.S. Resultatet av denne framgangsmåten var at det ikke ble opptatt noen 4-årig klasse det året. Reaksjonen fra Lærerskolerådet kom i et telegram der det het at når Kristiansand

lærerskole ikke kunne samle brukbare elever til en klasse, så var det intet å gjøre med det! Sommeren 1942 ble rektor Wergeland avsatt og forvist fra Notodden. De følgende to skoleår ble forholdene stadig vanskeligere, og fram på forsommeren 1944 ble skolen - som i mellomtida hadde fått navnet Telemark off. lærerskole - oppløst. I møteboka er det et kort referat fra et skoleråd 19. august 1944. Det var det siste møtet i skolerådet i okkupasjonstida.

Ny arbeidsdag, nye arbeidsmåter

23. juli 1945 kunne rektor Wergeland ønske skolens gamle lærere vel møtt til det han kalte "den nye arbeidsdagen i lærarskolen". Den første sak skolerådet nå tok fatt på, var opptak av nye klasser. Til 60 plasser i 2 studentklasser hadde det meldt seg ca. 400 søkere. I en ny 4-årig klasse tok en opp 20 av de som hadde sagt fra seg plassen i 1941. Til de 10 andre plassene var det 121 som konkurrerte.

Slik begynte den nye arbeidsdagen i lærerskolen i Kristiansand med et uvanlig stort press fra søkergrupper som hadde holdt seg tilbake de siste åra i okkupasjonstida. Det store søkerpresset fra ungdom med uvanlig gode kvalifikasjoner aktualiserte også i utpreget grad spørsmålet om lærerskolens forutsetning og evne til å gi en opplæring som hadde den tilstrekkelige kvalitet og tyngde. Ikke minst kom skolens arbeidsmåter i søkelyset. Rektor Wergeland begynte straks etter frigjøringa å legge planer bl.a. for en ordning med periodelesning som skulle gjøre det mulig for elevene å konsentrere seg om færre fag om gangen.

Men snart ble spørsmålet om lærerskolens arbeidsmåter også tatt opp til drøfting på sentralt hold, med tanke på overgang til et friere studieopplegg. En ordning med frivillig framme i utpregede lesefag viste seg imidlertid å skape til dels vanskelige under-

Kristiansand mister lærerskolen.

Den flyttes til Notodden allerede ihøst.

Gjennom Norsk Telegrambyrå meddeles det:

Kirke- og undervisningsdepartementet har besluttet å flytte Kristiansands lærerskole til Notodden.

Notodden lærerskole ble nedlagt i 1937. Dette vakte sorg og harme i Telemark. Det ble fra kommunene i fylket opptatt et energisk arbeid for å få gjenreist skolen, men alle anstrengelser var fruktesløse inntil den nye Nasjonal Samlings regjering tiltrådte for 14 dager siden.

Da tok skolebestyrer Søren Øverland saken opp. Og med det

resultat at Kristiansands lærerskole, som i høst har lidt sterkt under mangelen på skikkede lokaler, er besluttet flyttet til Notodden allerede i høst.

På Notodden har man den gamle, tradisjonsrike lærerskoles bygninger stående disponibel. At gleden i Telemark over at den gamle læreanstalt atter skal ta fatt er stor, derom vitner en uttalelse av en av fylkets mest fremskutte lærere, som, da han fikk høre nyheten, sa: Det ville være en smukk morgengave til Telemark fra den nye regjeringen.

Tyskerne rekvirerte tidligere lærerskolebygget til sitt bruk. Skolen kom allikevel i gang høsten 1940 - men da på Lahelle skole. Dette ble en midlertidig ordning - i oktober ble det bestemt at skolen skulle flytte til ledige lokaler i Notodden

Avisene hadde fylldig dekning av hundreårsjubileet. Her et utdrag av Fædrelandsvennes referat fra festen.

Rekordsøking til Kristiansands lærerskole.

Henimot 400 har meldt seg, 90 får plass.

Der er en veldig søkning til lærerskolene i år. Etter hva rektor Wergeland, som for tiden oppholder seg på Notodden, opplyser på Fædrelandsvennens forespørsel, har der søkt henved 400 om å komme inn på Kristiansands lærerskole.

Der skal bli to studentklasser, hver med 30 elever, og en første-klasse i det fireårige kursuset. I alt skal tas opp 90 elever.

— Det blir umåtelig vanskelig å skaffe hus til elevene, understreker rektor. Det vil være bra om folk vil

melde av om de leier ut rom til elevene. Det er i høy grad nødvendig. Skolerådet sitter nå sammen på Notodden for å avgjøre hvem skal bli elever.

— Det er rekordsøking også til landets øvrige lærerskoler. Til skolen i Oslo har helt og fullt tusen, og der skal tas opp 204. Til Hamar lærerskole har meldt seg over 200, og der skal tas opp 60. I Elverum er forholdet det samme. Det er også rimelig, for det er 5 årganger av studenter som melder seg i år, idet de på grunn av de politiske forhold ikke har kunnet melde seg før.

den eneste pedagogiske problem som engasjerte lærere og elever i de neste 10 - 20 år. Møtebøkene forteller om en lang rekke spørsmål som var oppe til drøfting i denne tida. En av de store gjengangerne var spørsmålet om god orden som ble stadig mer påtrengende etterhvert som skolen vår vokste. Men også en rekke andre spørsmål ble tatt opp til mer eller mindre inngående drøfting. Slike spørsmål var bl.a. elevenes fysiske og psykiske helse, egenerklæringen, karaktergivningen, forholdet mellom skoleråd og elevråd, behovet for velferds-lærere, ansvaret for en god og hensiktsmessig studieteknikk, spørsmålet om skolens ansikt utad, kulturkvelder og lærerskoleuke, utbyggingen av informasjonstjenesten i skolesamfunnet osv.

Det virkelig store gjennomgangstemaet i disse årene var imidlertid selve *lærerutdanningen*. Senhøstes 1951 var Samordningsnemndas innstilling oppe til inngående drøfting i flere skolerådsmøter. Den uttalelsen som dette munnet ut i, og som ble ført i pennen av Olaf Larsen, ga i ikke liten utstrekning det pedagogiske tankemønster som skolerådet seinere samlet seg om når det gjaldt synet på lærerutdanningens framtid. Dette mønstret fikk klarere konturer etter hvert, særlig etter at Kristiansand lærerskole fra 1. september 1960 fikk i oppdrag å sette pedagogisk teori om til praktiske skoletiltak i sine forskøksklasser.

Rektor Wergeland fikk avskjed i nåde sommeren 1948 etter en lang og virksom arbeidsdag ved Notodden og Kristiansand lærerskoler, og dr.theol. Trygve Dokk ble utnevnt til lærerskolens nye rektor fra 1. august samme år. Rektor Dokk kom imidlertid aldri til å tiltre som rektor ved lærerskolen i Kristiansand, og lektor Wilhelm Aarek ble først konstituert og senere utnevnt som rektor ved skolen.

Alt i rektor Wergelands tid ble spørsmålet om *nybygg* for lærerskolen tatt opp. Under en befarig i 1947 ble et par tomtearealer vurdert, og etter et bystyrevedtak 30. januar 1948 tilbød Kristiansand kommune å stille

visningsforhold ved en rekke skoler. Ved lærerskolen i Kristiansand tok en opp drøftingen av arbeidsordningen med elevene, noe som etterhvert førte fram til en avtale mellom lærere og elever om en fast *lesedagsordning*. Ordningen ble til dels knyttet sammen med periodelesning.

Arbeidsmåtene var imidlertid ikke

tomt ved Kongsgård Allé vederlagsfritt til disposisjon for nybygget. Den 23. april samme år godtok Stortinget kommunens tilbud.

15. juli 1949 ble det oppnevnt en plankomité for det nye lærerskolebygget med ekspedisjonssjef dr. E. Boyesen som formann. Til konkurransen om tegninger til nybygget kom det inn i alt 42 utkast. Første premie gikk til arkitekt Bjart Mohr, Oslo, for et utkast med motto "Dominant". Straks etter ble Bjart Mohr engasjert som utøvende arkitekt. Byggekomiteén ble oppnevnt av departementet 17. oktober 1954 med ekspedisjonssjef Boyesen som formann.

Selve byggearbeidene ble utført i tre etapper. Første etappe omfattet selve lærerskolebygget med gymnastikksaler og svømmehall og med en brutto golvflate på 5487 m². Annen etappe omfattet øvingsskolen med vaktmesterbolig og med et golvareal på 2899 m². Tredje etappe var barnehageanlegget med 133 m² golvflate. Allerede ved innvielsen 23. mai 1960 var det klart at nybygget var for lite til å romme de klasser som etter hvert ble opptatt i Kristiansand. Etter avtale med Kristiansand kommune hadde skolen helt til skoleåret 1963/64 en del klasser i den gamle lærerskolebygningen i Tollbodgata.

Romsituasjonen avfødte naturlig nok et sterkt behov for et *tilbygg* som kunne gi nye klasserom og også andre rom som det måtte være bruk for. Dette tilbygget på ialt 1904 m² golvflate, ble overtatt av skolen den 28. mai 1964. Tilbygget har store lesesaler som innbyr til selvstudium. Det har et stort auditorium og

Den 30. januar 1948 tilbød Kristiansand bystyre å stille et tomteområde på Lund vederlagsfritt til disposisjon for lærerskolen. Dette bildet er tatt i begynnelsen av 1950-tallet. Skolen ble reist like ved eika og låven i øvre kant av bildet.

Håkon Wergeland var rektor 1938-48.

filmrom og en hensiktsmessig musikkavdeling. Høsten 1964 tok skolen også i bruk et idrettsanlegg et par hundre meter lenger nede i Kongsgård Allé. Hele skoleanlegget kostet til sammen omkring 9 500 000 kroner. Høsten 1964 hadde skolen 17 klasser med 489 elever. Personalet omfattet foruten rektor, inspektør og øvingsstyrer, 41 lærere og timelærere i lærerskolen, 12 lærere i Statsøvingskolen og 28 i den kommunale øvingskolen, foruten 12 timelærere.

Barnet i sentrum

I 1960-åra var barne- og ungdomsskolen i ekspansiv utvikling i vårt land. De nye lærerskolebygningene i Kristiansand så vi på som et svar fra samfunnets side på de krav som på grunn av utviklingen måtte stilles til lærerutdanningen. Opplegget var slik at vi mente at den nye skolen ville kunne møte alle rimelige krav til lærerutdanningen i en rekke år framover.

Især var vi svært tilfreds med at *barnet* ble noe sentralt i det lærerskolemiljøet som etter hvert vokste fram i Kongsgård Allé. Den nære kontakten med Statsøvingskolen minte oss stadig om det. Nesten enda klarere ble dette da *barnehagen* ble plassert midt i hjertet av det nye anlegget mellom lærerskolen og øvingskolen. Under den gamle eika - tuntreet vårt - plasserte vi dessuten *den gamleskolestua* fra Finsdal i Øyslebø. Den skulle minne oss om tida som hadde vært og om røttene våre bakover i historien.

Tilsammen gir den gamle skolestua, barnehagen og øvingskolen et perspektiv over arbeidet vårt som vi fant verdifullt. Med utgangspunkt i det beste av fortidens tradisjoner skulle lærerutdanningen søke å vise hvordan barn og ungdom best kunne hjelpes til å møte og mestre livet i morgendagens verden og da under andre forhold enn de vi har i dag. Om et slikt mål skal kunne nås, avhenger ikke bare av gode skolebygninger, men også i særlig grad av de *menneskene* som går ut og inn i disse bygningene.

Trygve Breiteig

I tjeneste for skoleleverket

Kristiansand lærerhøgskole fra 1973 til 1989

Inngangen til 70-åra - lærerbehovet avtar

Kristiansand lærerhøgskoles historie er innvevd i lærerutdanningens historie på landsplan. Den nasjonale utvikling innenfor lærerutdanning - ny lov, planer og innhold, rekruttering osv. - gjelder også Kristiansand lærerhøgskole. Men plassen her tilsier at vi konsentrerer oss om noen glimt og spesielt slike der Kristiansand lærerhøgskoles historie viser særtrekk.

Innføring av 9-årig enhetsskole i Norge i løpet av 1960-åra førte, sammen med store barnekull, med seg et stort behov for å utdanne lærere. Nye lærerskoler ble etablert, og gamle ble opprustet. Ved Kristiansand lærerskole falt en sterk utvidelse sammen med at de nye lokalene i Kongsgård allé ble tatt i bruk i 1958. Dermed ble året 1958 en av de mest markerte milepæler i lærerskolens historie. Og kapasiteten til de nye lokalene var sprengt allerede fra starten.

Kristiansand lærerskole ble utover i 60-åra og inn i 70-åra i særlig grad brukt til å øke utdanningskapasiteten for lærere. Skolen var vel etablert og hadde godt omdømme, og den kom til å utdanne lærere som spredte seg over hele landet.

Lærerskolelaget foreslo alt i 1959 en utvidelse i tid - til en 3-årig utdanning for studentene og en 5-årig for dem som ikke hadde examen artium. Men dette ønsket om utvidelse kolliderte mot kravet om en rask og effektiv etablering av 9-årig skole. En utvidelse med ett år var kostbar for samfunnet og krevde tid.

Er lærerutdanninga god nok?

Utover 60-åra og inn i 70-åra ble det imidlertid mer påkrevd å se nøyere også på innholdet og kvaliteten i lærerutdanninga, om-

fanget og opptakskravene. Spørsmål om klasselærer eller faglærer, om bredde og dybde i lærerstudiet, dukket opp spesielt ved utdanning av lærere til ungdomstrinnet i den nye 9-årige skolen som etterhvert overtok etter realskolen og framhaldsskolen.

Vesentlige spørsmål ble tatt opp: Skal lærerskolen legge vekt på kunnskapsmeddelelse, allmenndanning og faglig fordypning? - Eller er det allmenne kunnskapsinnholdet fra gymnaset tilstrekkelig slik at lærerskolen først og fremst bør være en yrkesskole med hovedvekt på pedagogikk og metodikk og den praktiske skolesituasjonen som lærerne vil møte som yrkesaktive?

Mange spørsmål ble debattert også lokalt, blant kolleger og studenter i Kristiansand, på lærerråd, temadager, over kaffekoppen: Hva betyr det at lærerskolen blir en høgskole - for studieformene, for undervisningen, for forsøks- og utviklingsarbeid, for mulighetene til å etablere hovedfag? Er en høyere effektivisering målt i antall studenter per lærer, en pris vi må betale for å bli en høgskole? Vil en høgskolepreget studieform føre til et mer teoretisk pensum som så må dokumenteres til eksamen? Gir en høgskole samme mulighet til erfaring med teamarbeid, erfaring med samspill mellom mennesker? Hva betyr friheten til å velge fag? Velger studentene det skoleverket trenger? Kan studentene da få lærerkompetanse i alle grunnskolens fag og årstrinn? Hvordan skal lærerskolen innpasses i det nasjonale systemet for lærerutdanning? Og ikke minst: Hva med organiseringen av de pedagogiske høgskolene i et distriktshøgskolesystem? Hvilke muligheter har vi for å få til studier sammen med Agder distriktshøgskole? Vil det skje på bekostning av det skoleretta, praktiske innholdet der barnet står i sentrum?

Slike spørsmål svirret i lufta blant kolleger og studenter i forbindelse med innføringen av lov om lærerutdanning og omstruktureringen av høgre utdanning fram mot midten av 70-åra. Ved lærerhøgskolen følte mange at vi stod ved et veiskille, det mest markerte etter krigen.

Kamp mot Stortingsmelding 17 (1974/75)

Et av de mest omstridte spørsmål gjaldt skolens videre eksistens som en egen, uavhengig institusjon i ei tid med utbygging av de regionale høgskolene.

Proposisjonen om lov om lærerutdanning [Od.t. prp. 51 1971/72, fremmet av Bratteli-regjeringen] gikk inn for at de pedagogiske høgskolene skulle inn i distriktshøgskolesystemet som egne avdelinger eller skoler under et felles styre. Korvald-regjeringen tok hensyn til kritikken og fremmet en ny proposisjon, der det bl.a. het:

"I høve til distriktshøgskolane må dei pedagogiske høgskolane få utvikle seg etter ein modell som byggjer på samarbeid og koordinering mellom likeverdige institusjonar i eit høgskolesystem. Det bør opprettast samarbeidsorgan ..."

Lov om lærerutdanning slik den kom i 1973, avklarte ikke problemet. Og vi fikk en ny regjering igjen. Også Stortingsmelding 1974/75 nr. 17, [Om den videre utbygging og organisering av høyere utdanning] foreslår et felles styre, felles budsjett og

tilsettingsforhold for ulike høgskoleenheter innenfor et regionalt høgskolesystem.

Lærerrådet ved Kristiansand lærerhøgskole reagerte skarpt og kritisk. Dels hednet lærerrådet om skolens autonomi: "Skal vi bindes til et felles styre for institusjoner med høyst ulike behov, kan vår autonomi bli helt illusorisk!"

Dels så lærerrådet en motsetning mellom en regions interesser og ønsket om nasjonal prioritering. Ordningen "rommer en fare for konflikt mellom regionale og rikspolitiske interesser" som kan lamme framdrift og styring. Næringsinteresser som er spesielle for en region "kan komme til å veie tyngre enn barnas behov". Oversikten har en bare på sentralt hold. Videre fryktet lærerrådet en kald økonomisk sammenligning av ressurser mellom ulike høgskoler. Særlig fryktet rådet en "bemanningsplan som kan representere en trussel mot de praktisk-estetiske fag i grunnskolene." Disse - som f.eks stemmebruk og musikk - krever i stor grad en individuell rettleiing og er derfor et dyrere studium enn et rent boklig og teoretisk.

En lærer skal trenes i å arbeide med mennesker, menneskelige relasjoner og holdninger, han/hun skal kunne gjenkjenne problemer og hindringer for barnets utvikling, kunne finne aktiviteter for hver elev for å få denne et skritt videre. Læreren er ikke bare opptatt av sluttproduktet - det eleven kan og er ved slutten av skolegangen, men av hele prosessen som fører dit. Lærerstudenten må derfor ha en nær veiledning i sitt studium, mer enn tilfellet er ved konvensjonelle fagstudier. "Den pedagogiske høgskolen vil sviakte sin oppgave dersom den i vesentlig grad viser sine studenter til selvstudium og bøker", skrev lærerrådet.²

Derimot var lærerrådet positivt til et nasjonalt råd for lærerutdanning, for å utnytte ressursene best mulig på landsbasis, lage smidige overgangsordninger fra en lærerutdanningsinstitusjon til en annen og ta opp andre praktiske koordineringsoppgaver. Lærerne regnet også med at et regionalt høgskolesystem kunne bli verdifullt med tanke på forskning, pedagogisk utviklingsarbeid og etterutdanning i regionen. Lærerne så da for seg et praktisk og faglig samarbeid mellom strengt likeverdige institusjoner.

Enda skarpere reagerte studentene alene. De arrangerte 21.5 og 31.10 1974 aksjoner med demonstrasjonstog i byen, med tale på torget og stands i gågata. Blant parolene var "Det gjelder dine barn", og "Nei til Statens rasjonaliseringspolitikk i utdanningsverket". De oppnådde god mediadekking, og aksjonssangen ble sendt over NRKs riksnett i "Ungdommens radioavis" 3.11. Dette skjedde i ei tid med et sterkt, samfunnskritisk studentengasjement - mot undertrykking, urett og det en oppfattet som maktbruk mot folket.

Sluttresultatet ble som kjent at de regionale høgskolestyrene ble opprettet ved kongelig resolusjon 20. februar 1976 og endringene ble innarbeidet i lov om lærerutdanning: "Det regionale høgskolestyret er styre for dei pedagogiske høgskolane..." Det ble likevel en klar moderasjon i forhold til Stortingsmelding 17. Ideen om et distriktshøgskolesystem med en felles arbeidsgiver og felles

budsjett ble forlatt, og høgskolene ble selvstendige enheter under det regionale høgskolestyret.

Ny lov - KLH stiller inn kursen

Med basis i lov om lærerutdanning vedtok Høgskolerådet 30. mars 1976 en studiemodell gjeldende fra høsten 1976. Forberedelsen var gjort av strukturkomiteen med høgskolelektor Ivar Dahl som formann. Modellen som ble vedtatt, var i prinsippet en 2+1-modell, der studentene det tredje året velger et mer konsentrert studium, en årsenhet eller to halvårsenheter. Det tredje året er relativt uavhengig av de to første, og det kan tas også ved andre høgskoler eller universitet. Altså: To års generell lærerutdanning pluss ett års spesialutdanning. Det var etter den nye loven duket for å etablere halvårsenheter. I Kristiansand ble det etablert halvårsenheter i de fleste av grunnskolens fag og ellers i en del interessante arbeidsområder. Disse studieenheter ble også tilbudt lærere som videreutdanning.

De to første årene av lærerutdanninga skulle inneholde pedagogisk teori og praksis. Videre inneholdt de fagstudier i 4 fag av omtrent kvartårs omfang. (I 1977 ble modellen justert, og de 4 fagene ble redusert til 3 kvartårseiningar.) Det studentene da ved sitt valg ikke fikk med seg av grunnskolens obligatoriske fag, skulle gis ved egne, korte faglig-didaktiske kurs. Dessuten fikk studentene kortere kurs i grunnskolens obligatoriske emner (samliv, rusproblemer, trafikk mv.) Den pedagogiske teorien ble avsluttet i det andre studieåret, mens det var en viss praksis-komponent knyttet til spesialutdanninga i tredje året. Denne modellen har med små endringer og justeringer vært den som Kristiansand lærerhøgskole har nyttet fra 1976 av.

Selve den måten lærerstudiet bygges opp på, ble et stadig tema for diskusjon utover 70- og 80-åra.

Våre erfaringer med de faglig-didaktiske innføringskursene - som eneste møte med et skolefag - var ikke særlig positive. Mange mente at det ble overflattisk. Det ble vanskelig å drøfte formålet med faget og arbeidsmåter i skolen uten en viss basis av arbeid i faget, noe det ikke ble tid til. Noen særlig samordning mellom fagene på dette nivået fikk vi heller ikke til.

Mange hevdet også at vår lærerutdanning ble for smal og spesialisert. En student som valgte årsenhet som sitt tredje studieår fikk da fagstudier i 4 av skolens fag. (Valgte studenten ett av disse i et arbeidsområde som f.eks. spesialpedagogikk, ville antallet skolefag bli ytterligere redusert.) Med tanke på et samlet og helhetlig ansvar som klasselærer for en grunnskoleklasse, fant en dette betenkelig.

I debatten ble det etterlyst et bedre kunnskapsgrunnlag hos lærerstudentene i basisfag som morsmål og matematikk. Og det ble hevdet at vår modell styrte for få inn på halvårs- eller årsstudium i de to obligatoriske fagene norsk og kristendoms-kunnskap med livssynsorientering.

Loven opererer med pedagogisk teori og praksis som en enhet. Men praksis kunne like gjerne være knyttet til de øvrige fagstu-

Øvingsskolelektor Asta Holter Dahl:

Lærerutdanningen er ikke blitt svekket

3. APRIL 1976
TOM MJAALAND

Lærerutdanningen foregår ved flere universiteter og andre utdanningsinstitusjoner i vårt land. Lærerne utdannes ved de pedagogiske og pedagogiske skoler og studietid. Denne utdanningen er all det

Betyr nivåsenkning av lærerutdanningen

Utsnittet av nettskjemaet som viser at lærerutdanningen er svekket. Lærere der vi mer og mer og overensstemmende. Selv vi at vi er nodt til å ut i for å kunne praktisere de som hinner opp. Med den har funnet sted, måten i kontakten med den skole var fremtidige arbeids- i være. på Kristiansand er forberedt. De har til som viktig nok nå er i rute på de mange jøvetter i det nye skoleverket.

diene. Praksis i de enkelte fag gir ofte spesielle utfordringer som henger sammen med fagets innhold og egenart. Å organisere en skoleklasse i musikk, idrett eller naturfag er tema som i høy grad er et ansvar for fagstudiet og fagseksjonen.

Ved lærerhøgskolen så vi det som naturlig at det ble reist spørsmål og kritikk ved norsk lærerutdanning - som førte til en offentlig utredning og debatt. En skole fornøyd med seg selv, stagnerer lett.

Praksis må nevnes spesielt. Her møter lærerstudenter klasser og elevgrupper, forbereder timer, leder elevaktiviteter og får råd av erfarne øvingslærere.

Kristiansand lærerhøgskole utviklet et årsstudium i pedagogisk veiledning og dette studiet ble møtt med en spesiell interesse på landsbasis. Studiet passet godt for øvingslærere, som gjennom det spesialutdannet seg for å kunne veilede studentene i praksisarbeidet med barn.

Studentene engasjerte seg ofte sterkt både i selve praksisarbeidet og i debatten om hva som er spesielt viktig å lære. Et eksempel på studentenes engasjement fikk vi da opplegget ble justert og timetallet redusert i 1977 i forbindelse med arbeids-tidsreduksjonen for øvingslærerne. Studentene reagerte sterkt og fryktet at de ville miste "en del av kontakten med den skolen vi senere skal ut og undervise i".³ De fikk store mediaoppslag.

Studentene engasjerte seg ofte sterkt i debatten om praksisarbeidet og hva som er spesielt viktig å lære. De fikk store mediaoppslag i 1977 da praksisopp- legget ble justert. Øvingsskolelektor Asta Holter Dahl imøte- gikk denne kritikken i blant andre Fædre- landsvennens spalter.

Øvingsskolerektor imøtegikk kritikken og hevdet at studentene fikk et godt og vel planlagt praksistilbud.

Men det å forberede seg til lærerpraksis, er ikke bare å se på det som skjer i klasserommet. Spesielt bør det her nevnes den aktivitetsform vi kalte utvidet praksis. Som navnet sier, kommer dette i tillegg til ordinær skolepraksis med en klasse. Ideen er ganske enkel. Studentene skal gjennom ulike sosiale aktiviteter få anledning til aktiv deltakelse i å utforme et miljø for læring og vekst. Hver student går ut i feltarbeid. Det kan være i barne- og ungdoms-arbeid, i arbeid med funksjonshemmede, i student-politisk arbeid osv. I feltet hentes erfaringer som tas tilbake til møtet med teorien om miljø, ledelse, sosialt arbeid ved siden av psykologi og læring. Studentene bearbeider dette i en rapport. Dette kan påskynde en utvikling hos studentene i samsvar med rektor Aareks enkle ord: "Færre er kanskje klar over at et lærer-studium helst ikke bør skilles fra en praktisk livsform. Pedago-gisk innsikt er noe som må leves, her og nå, både i og utenom en skoleklasse".⁴

Demokrati og samfunnsengasjement

Ved lova av 1973 ble det gamle skoleråd - som bestod av lærerne - avløst av høgskoleråd.

Kristiansand lærerhøgskole fikk raskt vedtatt et foreløpig reglement for høgskolerådet. Det skjedde på et samlet og utvidet skoleråd i desember 1975, et 6-timers beveget møte med over 100 stemmeberettigede. De spesielt kontroversielle spørsmål var: *Valgordningen, sammensetningen og arbeidsoppgavene* til høgskolerådet. Sterke krefter blant studentene ønsket at deres representanter skulle velges på allmøte, og at slikt møte kunne gi representantene et bundet mandat og kaste representanter. De ønsket like mange studenter som fra gruppa lærere, øving-slærere og andre tilsatte. Andre mer moderate fryktet for at det demokratiske opplegg kunne misbrukes, at det ville bli en kamp og ikke en dialog, og at vi ville få vedtak i høgskolerådet som svekket lærerutdanninga. De visste at de tilsatte ikke ville stemme i blokk og at studentgruppa da ville kunne ha avgjørelsesmyndigheten om saker ble satt på spissen. Forslaget om fullstendig paritet mellom studenter og tilsatte falt med 37 mot 74 stemmer. Med omtrent samme fordeling ble forslaget om urnevalg forkastet, - og hver gruppe ble pålagt å finne fram til sin egen valgordning. Rektor **Aarek** gikk inn for dette, og lærerne stemte ikke i blokk, de nyttet ikke sin stemmemajoritet til å vedta valgordning for studentgruppa.

Dette siste, stormende høgskolerådsmøtet ble ledet av høgskolelektor **Olaf Larsen**. Sammen med skolens ledelse for øvrig må han ha mye av æren for at vi fikk etablert høgskolerådet uten boikott av ordningen og større sprengninger i forhold til studentgruppa.

Som den eneste lærerhøgskolen ved siden av Bergen, fikk vi i 1981 anledning til å velge rektor med funksjonstid 3 år og med mulighet for én gjenvalgsperiode.

Ledelsen fikk endrede arbeidsoppgaver. Den nyoppretta administrative lederstillingen - direktøren - fikk som ansvarsom-

råde økonomi, forvaltningssaker, det tekniske og driftsmessige støtteapparatet for den faglige og pedagogiske virksomhet og utvikling, der rektor var den øverste pedagogiske og administrative leder. Utviklingen mot mer formaliserte og desentraliserte styreordninger, bedriftsdemokratiet, lover om arbeidsmiljø og offentlighet, delegering av student-, personal- og budsjettsaker - alt dette stilte klart større krav til saksforberedelse og skolens formelle administrasjon. Den skulle fungere effektivt, rasjonelt, gi trivsel og styre etter lover og regelverk i staten. Vi fikk se en administrasjon som la stor energi i å tilpasse seg endringene - både under rektors og direktør **Torbjørn Dovlands** energiske ledelse.

Det samfunnsengasjerte og samfunnskritiske tøvær som gikk over studentverden fra 1968 og utover, nådde også Kristiansand utover 1970-åra. Politisk radikale studenter gjorde seg gjeldende i råd, utvalg, foreninger og studentenes eget blad, *Siesta*. Myndighetene og Staten var en motstander av folket, av studentene. Lærerne og lærerhøgskolen representerte det etablerte, altså motstanderen. Disse studentene ville bekjempe statens rasjonaliseringspolitikk i utdanningssektoren slik det viser seg i trange budsjetter, distriktshøgskolesystemet, kursvektall, karakterer osv. De ville kjempe for sine demokratiske rettigheter, het det - mens begreper som demokratisk ansvar i mindre grad ble framhevet. Landslaget for norske lærerstudenter (LNL) ville analysere skolen kritisk, de tok opp saker som gjaldt friere studium, kjempet mot frammøteplikt, for svangerskapspermisjon 3 måneder med rett til spesielt studieopplegg, mot graderte karakterer i praksis, for en alternativ livssynsundervisning, mot - som en sa - *Libertas'* overvåking av lærere på politisk grunnlag. De støttet samenes kamp mot storsamfunnet og mot kraftutbygging, vedtok solidaritet med folket i Chile mot juntaen, mot regimet i Sør-Vietnam og andre regimer som førte til undertrykkelse og utbytting av folket.

Dette engasjementet og samtidsansvaret kunne til tider virke slitende både på studenter og tilsatte, og det skapte også polariseringer og konflikter. Fagkritikken var ikke alltid like godt underbygd. Ikke alltid var målet å få til en bedre skole, et sannere demokrati og en bedre lærerutdanning. Likevel så vi nettopp en del av slike motiver, fremmet med ungdommelig utålmodighet, ansvar, tro og ekte og positivt engasjement.

Lærerhøgskolen utvides

Sørlandets barnehagelærerskole ble etablert i 1963 som en fylkeskommunal skole for utdanning av barnehagelærere. Basen var i Tollbodgt 75, den gamle lærerskolen. Både lov om lærerutdanning og de beslektede oppgavene gjorde det naturlig å sammenholde disse utdanningene. Alt i januar 1972 refererte rektor brev fra Barnehagelærerskolen der de bad om at lærerskolen skulle oppnevne representanter til et utvalg for "å greie ut praktiske problem i samband med det nærare samarbeid som nå vil bli mellom disse institusjonar".⁵

Da lov om lærerutdanning etablerte barnehagelærerskolene som statlige høgskoler, ble Sørlandets barnehagelærerskole en avdeling av Kristiansand lærerhøgskole.

Utviklingen av Sørlandets barnehagelærerskole er ellers viet et eget kapittel i dette skriftet.

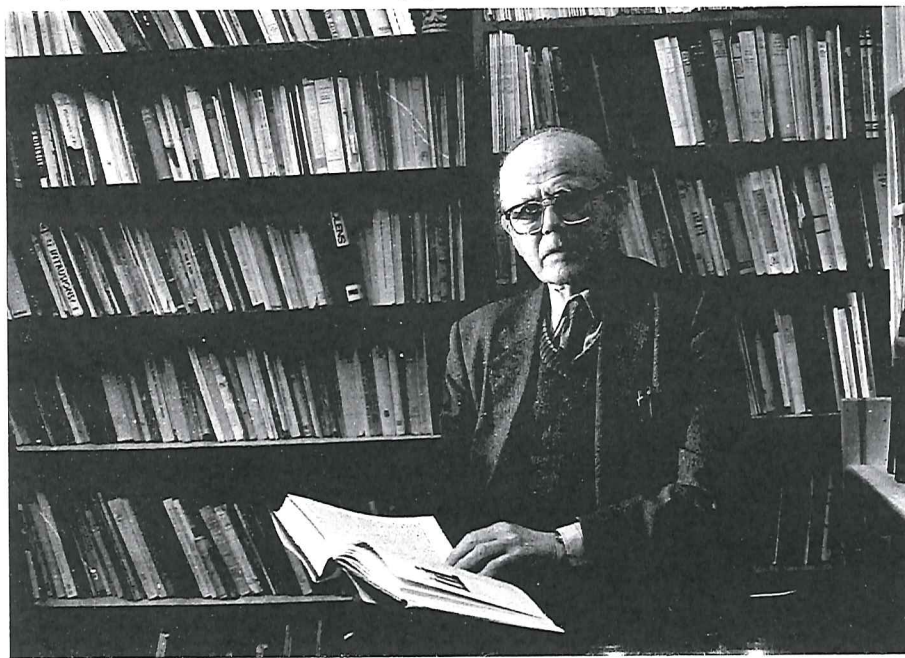
Rektor Aarek går av

Rektor Wilhelm Aarek hilste studenter og tilsatte i sitt avskjedsforedrag 11. desember 1976. Han oppsummerte sine erfaringer i et pedagogisk testamente der han bl.a. understreket verdien av det pedagogiske arbeidet:

Jeg ser det som uhyre vesentlig at vi som arbeider med oppdragelsesspørsmål og lærerutdanning skulle være klar over at det ikke er uvesentlig det vi stiller med. Vi befinner oss ikke i livets periferi, snarere i dets sentrum. Vi har stort ansvar for retningen utviklingen tar når det gjelder menneskeligjøringen av mennesket og menneskehetens sosialisering. Mange meninger og oppfatninger er i denne sammenheng ute og går. Ut av slike brytninger kan det etter hvert vokse fram en overbevisning om nødvendigheten av å konsentrere seg om sentrale og vesentlige menneskelige holdninger og verdier, og da ikke minst slike som kan styrke enheten og fellesskapet mennesker imellom.

Framtida er ikke gitt en gang for alle, sa han og sluttet seg til ordene fra H.G. Wells 40 år tidligere: "Menneskeheten befinner seg i et kappløp mellom katastrofen og oppdragelsen (a race between catastrophe and education)".

Rektor Wilhelm Aarek kom i en årrekke til å prege lærerskolen mer enn de fleste. Han begynte sin arbeidsdag på lærerskolen i 1938, ble rektor i 1948 og gikk av med pensjon i 1976. Bildet er tatt i hans bibliotek juni 1989.

Det er i dette kappløpet ikke minst pedagoger i alle land skulle ta del, i et engasjert forsøk på å styre den pedagogiske impulsen i retning av en lysere framtid for alle mennesker på vår klode.

Aarek opplevde at skolen hadde endret seg radikalt. Fra 24 elever i 1938, med måltider i lag hver dag og faste lørdagssamvær - til 800 studenter i 1976, med en svekket fellesskapsopplevelse innenfor en institusjon som må være langt mer nøye på formalia, og der yrkesforberedelsen er blitt mer differensiert.

Men han bevarte det levende engasjement for lærerutdanning:

Ikke så å forstå at jeg bare ser bakover når jeg takker av som rektor. Enda mer ser jeg framover. De neste 10 årene vil bli avgjørende år i lærerutdanningen. Vi må lære å se våre oppgaver der klarere, perspektivene i dem, målet for dem...

Bak seg hadde Aarek 38 år som tilsatt ved Kristiansand lærerskole. Fra 1938 til 1948 var han lektor i engelsk på den nyoppretta engelsklinja. Fra 1948 var Aarek rektor.

Rektor Aarek fikk mange impulser fra England. Om engelsk lærerutdanning skrev han en fyldig analyse, som ble lagt merke til.⁷ Spesielt merket han seg den solide allmennutdanninga lærerne der får, at selve yrkesutdanninga kommer relativt seint i studiet og den enkelte students frihet til å finne sin personlige form.

Det var under sitt opphold ved Woodbrooke college, Birmingham 1961/62 at han gjorde grunnarbeidet til boka "Pedagogiske grunnlagsproblemer". Denne slutter med et kapittel om lærernes yrkesetikk, noe som er talende for Aareks arbeid. Han understreker der spesielt en lærers *forpliktelse*. Læreren er forpliktet - overfor elevene, foreldrene, sine kolleger, sine overordnede og samfunnet ....

Aarek kom til å prege Kristiansand lærerhøgskole, men også lærerutdanninga nasjonalt. Dels ved sin skrivende virksomhet og ved sine foredrag, men ikke minst ved at han hadde visjonene og kunne stå bak, støtte og stimulere andre, kunne formulere tanker som fantes og som fant grobunn hos medarbeiderne. Som formann i utvalget som utredet behovet for spesialpedagoger, som medlem av Lærerskolerådet (1947-57) og av Forsøksrådet for skoleverket (1959-64) fikk han en nær kontakt med lærerutdanning og med skolens utvikling på landsbasis. Disse impulsene tok han med seg i arbeidet som leder av Kristiansand lærerskole. Og slik kunne han uttrykke seg:

Det viktigste en lærer kan gjøre er ikke å undervise i betydningen av å bringe eleven læring, men å få eleven til å lære. Og her er det læreren kan utrette mye ved å legge forholdene til rette slik at det hele miljøet utfordrer til læring.

Læring skjer altså ikke i et vakuum, men i et miljø, i et samspill mellom mennesker der lærerens viktigste rolle blir å skape trivsel. Dette er hans yrkesetiske forpliktelse. Som igjen medfører at han ser på hver enkelt av sine elever med ærefrykt, uansett den enkeltes utrustning, evner eller væremåte. Enhver elev har rett til å utvikle seg ut fra egne iboende muligheter.

Det er ikke mulig å menneskeliggjøre eleven uten å menneskeliggjøre miljøet. Her er jeg-du-opplevelsen viktig - den fullstendige gjensidighet der læreren står overfor eleven som et likeverdige

sert. Fjelde bygde videre på Aareks pedagogiske og humanistiske grunnsyn. I sin første åpningstale uttrykte han således ønske om at lærerhøgskolen skulle utvikle selvstendige mennesker, med mot til alltid å kunne spørre, tvile, være redelige når nye tanker sprenger ens tankeverden i filler, til å satse på sin samvittighet og til å lytte med ydmykhet til andres tanker. Han oppfordret til fellesskap og samarbeid om å skape et miljø der det kan skje en modning - i frihet.

Svein Egil Eidet fikk i oktober 1981 oppgaven som lærerhøgskolens første valgte rektor. Hans funksjonstid var fra 1.1.1982 til 1.8.1987 da han ble avløst av nåværende rektor Trygve Breiteig. Eidets tid var preget av stabilisering av de planer og opplegg som ble lagt etter lova av 1973. Det betydde likevel ikke at skolen la seg på årene, eller isolerte seg. Studietilbud i "nye" fag som mediekunnskap, informatikk, migrasjonsteknikk og skolebibliotek-kunnskap ble utviklet. Etterutdannings- forsøks- og utviklingsarbeid ble lagt inn i fastere rammer.

Framdrift og forsøksvirksomhet

Forsøksvirksomheten som har preget Kristiansand lærerhøgskole i 60- og 70-åra må tilskrives interessen i det totale miljøet. Men personer må drive det fram. Vi må nøye oss med å nevne noen få: Rektor, med god støtte av inspektøren Rune Birkeland og Ivar Dahl. Olaf Larsen (leder av Forsøksrådet for skoleverket 1968-75) bør føyes til. Han utmeislet og utformet basisideer. Ivar Dahl (leder for de tre pedagogiske forsøks- og videreutdanningslinjene) var den som nøyaktig og nitid satte det hele sammen og hadde den daglige ledelsen, med god hjelp av den spesialpedagogiske fagkunnskap som Reinert Harbo representerte. Andre av årskursene ble også drevet fram av miljø og av ildsjeler, og det vises her til andre avsnitt i dette heftet.

Men miljøet dannes av helheten - den samlede sum av bidrag, fra lærere, ledere, teknisk personale, kantine og renholdningspersonale, administrativt og sekretariatspersonale. Da vaktmester Arned Skaare gikk av i 1977 etter å "ha vært en del av lærerskolen" siden 1951, da husmor Sigrid Kleveland eller Theo Wrånes gikk av, da sekretariatsleder Gudny Abrahamsen så mot sin avslutning, da så en det klart at det å være medmenneske og danne et lærerutdanningsmiljø er et felles ansvar og et samspill. Disse som her er nevnt, har vært viktige instrumenter i samspillet, men de er ikke alene de heller. Det er umulig å nevne alle, vi må nøye oss med å vise til lista over tilsatte.

Formidling

Ut av dette lærerutdannings-miljøet kom det også flere andre bokutgivelser som svar på nasjonale behov. Med den støtte et miljø kan gi og den utfordring lærerstudentenes yrkesutdanning representerer - måtte det komme hjelpemidler utviklet ved Kristiansand lærerhøgskole. Brunvand og Gundersens idrettspedagogikk, Jensens engelske grammatikk, Aasen og Risans

lærebøker i fysikk og kjemi, Breiteig og Venheims i matematikk for lærerutdanning og for grunnskolen, Rolf Th. Tønnessens innføringsbok i undervisningslære i samfunnsfag - disse lærebøkene prøver å forene fag og metodikk og samtidig gi norsk lærerutdanning impulser fra internasjonal forskning og utvikling. Monstads "Barnehage - kultur - religion" og Bondevik Tønnessens idébøker for pedagogisk arbeid med 6-åringer, samt hennes barndomshistoriske bok "Slik levde småbarn før" understreker også bredden i skolens virksomhet. Marte Leer-Salvesens bøker om førskolebarnet og Gud og om ansvaret for dåpsopplæring - og Karen Justviks "Sanger i hverdagen" møter førskolebarnas situasjon. Margrethe Erikstad, Jens Graasvoll og Asbjørn Arntsen sikter mot andre grupper og sjangrer i musikk. I forming trengs både ideer, teoriteknikker - formidlet av Kirsten Baardson, Anny Å. Haabesland, Daniel Austad og Roald Hermansen. Dramafagets aktualitet gjenspeiles i Gunnar Horns bok. Skolens skriftserie samler også kompendier og studielitteratur. For en høgskole som skal tjene skoleverket og nå ut, er slik produksjon naturlig, ja faktisk en nødvendighet.

Pedagogiske ideer som er aktuelle i tida er også forsøkt formidlet til skolen, til lærere og til foreldre gjennom lærerskolens filmproduksjon. En hovedsak i filmarbeidet har vært å gi pedagogisk-metodisk hjelp til å gjennomføre mønsterplanen. Ideer som åpen skole, integrert dag, elevtilpasset opplæring, integrasjon av funksjonshemmede i en vanlig skole, tilrettelegging av læringsmiljø - er eksempler som ble konkretisert gjennom kortere filmer. Mange nådde ut gjennom NRK, Statens filmsentral, AV-sentralenes landsforening og Norsk fjernundervisning. Underlig nok er "desentralisert mekanikeropplæring" det største enkeltprosjektet utviklet ved lærerhøgskolen. Dette 10-filmsprosjektet sikter mot yrkesfaglig opplæring i videregående skole. Filmproduksjonen har vært livsavhengig av samarbeid med departement og statlige råd sentralt. Slik må det være ved lands-

Trygve Mong var i 70-årene tilknyttet lærerutdanningen i Tanzania.

Jan A. Johannessen Fædrelandsvennen

omfattende oppgaver. Torvald **Slettebøs** pionerarbeid ble lagt merke til, - klemt som han var, mellom den tekniske revolusjon-sartede utvikling, de ressursmessige begrensninger for sitt arbeid og de pedagogiske ideene og resultatene fra skoleforskning både han og lærerhøgskolen så gjerne ville konkretisere og formidle.

Internasjonale kontakter

Kristiansand lærerhøgskole ser internasjonal kontakt som viktig. Studiet i migrasjonspedagogikk med høgskolelektor Herbjørn **Pedersen** som leder, som ble startet i 1987, skal konkretisere den større globale dimensjon som skoleverket får. Men en rekke av personalet har hentet impulser fra andre land og kulturer. De har hatt ulike oppgaver innenfor skole, lærerutdanning og u-hjelp. Vi kan nevne: Trygve **Mong** (Tanzania), Olaf **Larsen** (Afghanistan), Henrik **Brunvand** (Tanzania), Kristen **Risan** (Sri Lanka og Bangla Desh), Haakon **Flottorp** (Tanzania), Tor **Bergane** (Tanzania), Wenche **Hovstad** (Zambia), Ingebjørg **Aarek** (Tanzania, Papua, Ny Guinea), Peder **Tønnessen** (Kina). Disse er alle eksempler på at vi både har noe å gi og noe å lære av å komme ut og se vår kultur i videre sammenheng. Det illustrerer rektor Aareks ord om at menneskeheten er én. Ester og Timoty Shindika fra Tanzania oppholdt seg ved Kristiansand lærerhøgskole i 1974 for å studere norsk skolesystem for så å gå tilbake "to fight poverty, ignorance and diseases, develop land areas and implement socialistic policy". Men også Europa og Amerika har gitt impulser. Rolf **Tønnessens** kontakt med samfunnsvitenskapsmiljø i Vest-Tyskland, Per **Hauglands** og Odd **Knævelsruds** kjennskap til sjømannskirkens virkefelt i USA og i Latin-Amerika, Frode **Nordengs** kontakt med musikkmiljø og studieopphold i USA - kan nevnes som eksempler. I engelskstudiet har vi hatt "native speakers". Studentene har benyttet regelmessige utvekslingsavtaler med lærerhøgskolen i Linkøping og i Hjørring.

Slike kontakter er en naturlig følge av internasjonaliseringen, av synet at menneskeheten er én, at vi har noe å gi og å lære - med tanke på lærerutdanning, skoleutvikling og utdanningsforskning. Hvordan den internasjonale kontakten blir framover, vil trolig bli en viktig faktor for utviklingen av Kristiansand lærerhøgskole.

Pedagogisk seminar

Pedagogisk seminar ble etablert på Sørlandet, knyttet til Kristiansand lærerhøgskole fra høsten 1977. Rektor Jan Fjelde karakteriserte dette som en milepæl historisk sett, fordi det utvidet ansvarsområdet til lærerhøgskolen. Direktør i Agder høgskolestyre, Lars **Aase** pekte ved åpningen på mulighetene for å bryte ned de gamle og unaturlige skillelinjene i norsk lærerutdanning representert ved universitetene og lærerhøgskolene. Og den nyltsatte leder Kjell **Andersen** uttrykte håpet om å kunne være våkne til å gå nye veier, velge nye metoder og nye muligheter, "for vi har friheter som vi kan bruke". Pedagogisk seminar ble etter hvert et viktig kontaktpunkt mellom lærerhøgskolen og videregående skole, og gav spire til ulike etterutdanningskurs for dette skoleslag.

Kontakt med skole og barnehage

Staben av øvingslærere som tar imot studenter og lærere i sin klasse eller sin barnehage, representerer en ressurs som lærerhøgskolen er totalt avhengig av. I 1989 er det ca 200 lærere som har en slik tilknytning til lærerutdanning på Agder. I stigende grad har en innsett at lærerutdanninga blir til i team, og at det er nødvendig for faglærerne å delta på nært hold også i praksis. Inntil 1989 drev staten en grunnskole i Kristiansand - Statsøvingskolen. Denne var drevet fram etter sterke pedagogiske visjoner om en fremtidsrettet skole for lærerstudentenes øvingsarbeid, for utvikling, skoleforskning, utprøving av nye metoder, og den lå på samme tun som Lærerhøgskolen - Kongsgård alle 20.

I november 1972 drøftet representanter fra stat, kommune og fylke skolesituasjonen på Lund etter at Agder distriktshøgskole ville ta i bruk Oddernes barneskole. Som erstatning for Oddernes skole ønsket skolerådet å etablere en ny barneskole i Kongsgård-området eller nær lærerhøgskolen. Lærerhøgskolen var interessert i å bygge en ny Statsøvingskole som bedre skulle svare til dagens og framtidens pedagogiske behov. Den eksisterende ville passe godt som lokaler for Sørlandets barnehagelærerskole. Skolerådet så det som viktig at de pedagogiske interessene til Statsøvingskolen og lærerskolen ble ivaretatt ved planleggingen og byggingen av den nye barneskolen.

På lignende måte var det en gjentatt diskusjon framover om Statsøvingskolen, dens bruk og muligheter. Flere komiteer drøftet denne skolens funksjon for lærerutdanning og skoleutvikling. Mange mente at mulighetene i for liten grad ble fulgt opp og brukt, og en spurte etter årsakene. Så en ikke mulighetene? Var slitasjen med all øvingsundervisningen for stor? Så skjedde det at staten sa opp sin avtale med kommunen om drift av en barneskole i Kristiansand med virkning fra 1.1.1989, på samme måte som staten gjorde ved de tre øvrige statsøvingskolen i

Statsøvingskolen ble grunnlagt i 1958 og elevene ble overført til Lovisenlund skole i 1989.

Her er personalet anno 1965 samlet foran fotografen. Bak fra venstre: Albert Watne, Jens Åsland, Bent Bentsen, Sigrid Greibrok, Thora Ljones, Rolf Åbrekk, Alf Bakken.

Foran fra venstre Solveig Robstad, Arna Isungset, Torgeir Bue, Gerd Straume, Asta Holter Dahl.

Tromsø, på Stord og i Volda. Kristiansand kommune fikk tilbud om å fortsette driften av barneskolen og leie de samme lokalene av staten fra 1.8.1989, men fant dette for kostbart i en trang kommuneøkonomi. Kommunen hadde også uutnyttede skolearealer i nærheten. Dermed ble de fleste lærerne og elevene overført til Lovisenlund skole. Skolebehovet på Lund hadde utviklet seg annerledes enn kommunens planleggere hadde regnet med noen år tidligere. En slik endring er en smertelig prosess.

Tilbud om etterutdanning for lærere er blitt et voksende ansvar for lærerhøgskolen. Behovet er understreket fra skolehold, fra lærerorganisasjonene og fra de ulike kommunene. Fra 1984 organiserte Lærerhøgskolen dette arbeidet i en egen avdeling - EFU-avdelingen for etterutdanning, forskning og utviklingsarbeid. Etterutdanning skiller seg fra grunnutdanning i sin tilnæringsmåte til de tema som tas opp. Dette gjelder ofte erfarne lærere midt i den praktiske skole- eller barnehagesituasjon, og undervisningen får nok mer preg av dialog, erfaringsutveksling enn av ensidig dosering. Dette stiller spesielle krav til planlegging og organisering.

Samarbeid med høyskoler

Forholdet til Agder distriktshøgskole kom straks på dagsorden da denne høgskolen ble etablert i 1969. Det ble diskutert grundig på skoleråd høsten 1972. Da var samarbeidstiltaket om videreutdanning for lærere i matematikk allerede etablert. Prinsippet var der ansvarsdeling - studiet var delt opp i fem enkeltkurs eller moduler, der Kristiansand lærerhøgskole hadde totalansvaret for to. Skolerådets syn var at utdanning til barneskolen burde lærerskolen stå eneansvarlig for. Når det gjelder videreutdanning, der fagfordypningen kommer sterkere fram, kunne det komme på tale med samarbeid med andre institusjoner. Om det er lettere å komme i gang med nye kurs når en går sammen, er et samarbeid aktuelt. Skolerådet registrerte at ADH var interessert i at lærerhøgskolen tok hånd om den pedagogiske utdanninga ved deres yrkesmessige studier, selv om mange ikke tenkte seg fag og metodikk som vanntett adskilte deler i et studium.

Høsten 1980 etablerte de to høyskolene i samarbeid et nytt tilbud: 3-årig utdanning for faglærere i naturfag med matematikk. Rekrutteringen til dette studiet har vært vanskelig, på tross av behovet for slike lærere.

Ellers har det kommet lite av konkrete studietilbud gitt i samarbeid. Alt høsten 1972 møtte representanter fra Agder distriktshøgskole (Aase, Vollan) og Kristiansand lærerhøgskole (Dahl, Aarek) departementet for å drøfte utkast til rammeplan for en 1-årig utdanning av skoleadministratorer som et samarbeidstiltak. Departementet gav ikke grønt lys for oppstart i 1973, og saka ble lagt på is. Lignende skjebne har også planer om samarbeid om utdanning av lærere i handel- og kontorlag og i informatikk fått.

Også her må framtida vise hvilke muligheter som kan utnyttes, og hva som følger av Hernes-utvalgets forslag om sammenslåing, til beste for et sterkt høgskolemiljø i Kristiansand.¹²

Høsten 1987 hadde statsbudsjettet et forslag om at Agder musikkonservatorium ved den statlige overtakelse 1.1.1988 skulle legges som en relativt uavhengig faglig enhet under lærerhøgskolens administrasjon. Likheten med Barnehaagelærerskolen et tiår tidligere var klar. Forslaget vakte nok interesse ved lærerhøgskolen som et mulig tiltak for styrking av lærerutdanning og fagmiljø. Men usikkerheten omkring lokalisering av musikkonservatoriet og den store motstanden mot forslaget fra konservatoriet selv, gjorde lærerhøgskolen tilbakeholden. Muligens var tida ikke moden? Vedtaket i Stortinget skulle da også gå i annen retning, og Agder musikkonservatorium ble fra 1988 organisert som en uavhengig statlig høgskole i Kristiansand.

Til slutt

En slik samling av historiske glimt vil gjerne konsentrere seg om formelle, ytre, skolepolitiske saker. Det indre livet lever bak det ytre byggverket: Innholdet som forelesningene tar opp, det en arbeider gjennom på lesesalen og i praksis, det som tas opp i diskusjoner, den personlige påvirkning, i kantinen, i grupper. Det som skjer på studentkvelder, i lag og foreninger, idrett og kulturarrangement. - For studentene utgjør dette den langt største tida, her påvirkes en av medmennesker og personligheter, her formes yrkeskulturen. Det er her en framfor alt lærer å bli lærer, finner sin form. Samhold, solidaritet og vennskap formes. Ofte holder dette samholdet i årevis - og vi ser at klasse-enheter møtes igjen til jubileer etter 20, 25 eller 30 år og utveksler erfaringer. Kanskje mimrer de en smule om ei rik utdanningstid ved Kristiansand lærerhøgskole? Ikke alt var de fornøyde med og mangt har livet lært dem, men det gav en basis til å bygge ut skolen videre på og å vokse videre på. Det gav et syn for det enkelte menneskets verdi og muligheter. Og det er dypest sett et av de viktigste mål for det å være lærer.

Noter

- 1 Brev til Kirke- og undervisningskomiteen, Stortinget 4.2.75
- 2 Referat fra skoleråd 23.5.1973. Se også brev til ADH av 25.5.1973
- 3 Fædrelandsvennen 9.3.77
- 4 Studentenes blad, Siesta, 1974
- 5 Referat fra Lærerråd 18.1.72
- 6 Intervju med Alfred Hauge i Stavanger Aftenblad 18.12.76
- 7 Pedagogen 1956, se også T.Harbo i Kontur nr. 4.1988
- 8 Foredrag på seminar ved Sørlandet krets av Norsk Faglærerlag.
- 9 Intervju med Trygve Klingsheim i Fædrelandsvennen 18.4.1975
- 10 ...disse mine minste, s.29. Gjengitt i Norsk Pedagogisk Tidsskrift nr. 4 1977
- 11 Fædrelandsvennen 30.8.1977
- 12 NOU 1988:28 Med viten og vilje